

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/361416892>

Karadeniz bölgesinin turizm coğrafyası

Chapter · June 2018

CITATIONS

0

READS

259

1 author:

Ibrahim Sezer

Giresun University

32 PUBLICATIONS 108 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Coğrafya [View project](#)

Ecotourism [View project](#)

TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASI

Editörler

Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN

Doç. Dr. Erol DURAN

Eylül - 2018

Paradigma Akademi

Değişen Dünyada Turizm ve Coğrafya İlişkisi
Editörler: Erol DURAN, Özlem SERTKAYA DOĞAN

ISBN: 978-605-2292-48-8

Sertifika No:32427

Matbaa Sertifika No: 21318

Her bölümün sorumluluğu yazarına aittir.

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

Tel: 0531 988 97 66

Tel: 0542 217 22 24

Tel: 0505 382 54 44

e-mail: gurkanulu@gmail.com

e-mail: fahrigoker@gmail.com

(Kapak dizgi servisi Gürkan ULU gurkanulu@gmail.com)

Matbaa Adresi:

Ofis2005 Fotokopi ve Büro Makineleri San. Tic. Ltd. Şti.

Davutpaşa Merkez Mah. YTÜ Kampüsü

Güngören / Esenler

İSTANBUL

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında

yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Paradigma Akademi

TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASI

Editörler

Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN

Doç. Dr. Erol DURAN

Eylül - 2018

Paradigma Akademi

SUNUŞ

Her yıl belli oranda artan dünya nüfusuna paralel olarak aratan boş zaman ve harcanabilir gelir miktarı, turizm olayını her ülkeyi yakından ilgilendiren önemli bir toplumsal ve ekonomik faaliyet haline getirmiştir. Öyle ki turizm faaliyetlerine katılan insanların sayısı henüz 90'lı yıllarda 500 milyonun biraz üzerindeyken 2016 yılı itibarıyla bu rakamın 1 milyar 322 milyon kişiyi aştığı görülmektedir. Bu rakamın 2020 yılında 1,5 milyar kişiyi, 2030 yılında da 1,8 milyar kişiyi aşması öngörülmektedir (UNWTO, 2018). Turizmin bu denli hızlı bir şekilde büyüyen sosyo-ekonomik endüstrilerden biri olması, değişen tüketim tercihleri ile paralel olarak seyahat amaçlarının da hızlı bir şekilde değişmesine ve çeşitlilik kazanmasına sebep olmaktadır. Uzun yıllar tüm dünya geneline hâkim olan klasik deniz-güneş-kum (3S) üçlüsüne dayalı kitle turizmi faaliyetleri, yerini değişen moda, zevk ve ihtiyaçlar bağlamında değişen tatil anlayışına ve buna paralel olarak yeni ve hızla değişen turizm türlerine bırakmaktadır.

Günümüz postmodern tüketici tipinin postmodern tüketim anlayışına paralel olarak, kitlesel turizm hareketlerinin sadece klasik 3S turizm faaliyetleri ile sınırlı kalamayacağını belirtmek mümkündür. Bu durum, dönemsel olarak değişen moda, zevk ve ihtiyaçlar çerçevesinde, dünyanın herhangi bir yerindeki sıradan bir bölgenin dahi bir anda hızla turizmin en popüler destinasyonlarından biri haline gelebilme ihtimalini oldukça yükseltmektedir. Dolayısıyla artık günümüzde dünyanın en ücra köşesindeki bir alan dahi geleceğin popüler turizm destinasyonu olma potansiyeline sahip hale gelmiştir.

Günümüzün postmodern dünyasının çeşitlenen ve hızlanan tüketim kalıpları turizmde çevrenin önemini yoğun bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Zira bir bölgede gerçekleşen turizm faaliyetleri, bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel, tarihi, mimari, doğal vb., tüm çevresini yoğun bir şekilde etkilemekte ve çevre üzerindeki değişimlerden yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Bir bölgede sağlıklı bir turizm gelişim sürecinin oluşabilmesi, turizme kaynak teşkil eden tüm çevre unsurlarının kullanılırken korunması ve geliştirilmesi ile mümkündür. Geçmişten günümüze dünyamızın oluşturmuş olduğu doğal çevreye ek olarak insanoğlunun oluşturmuş olduğu diğer çevre unsurlarının belirlenmesi, korunması ve geliştirilerek diğer nesillere aktarılmasının önemi de ortaya çıkmaktadır. Turizm hem bu kaynaklardan etkilenmesi hem de bu kaynakları yoğun bir şekilde etkilemesi bakımından bu sürecin baş aktörlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Çevre kavramının genişliği ve çeşitliliği, turizmin çevre üzerindeki yadsınamaz etkileri konuya multidisipliner bakış açısını zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda tüm dünyayı kapsayan böylesine büyük hacimli sosyo-ekonomik bir faaliyetin, kullandığı ve etkilediği kaynakların ayrıntılı olarak belirlenmesi ve incelenmesi, turizmde sürdürülebilir gelişim ve çevre dengesinin kurulması ve turizm pastasından elde edilecek payın fayda/maliyet dengesinin optimum seviyelere çekilmesi açısından da önemlidir. Bu bakımdan bu kitap, yukarıda açıklanmış olan gerekçelerin cevaplanmasını

amaçlamaktadır. Özellikle turizm coğrafyasına ilgi duyan ve turizm alanında çalışma hayatında görev alacak olan öğrencilere, ülkemizin, turizme tüm boyutlarıyla kaynak teşkil eden çevre unsurlarının tanıtılması ve turizmde sürdürülebilir gelişimin sağlanmasına dönük alternatiflerin ve yöntemlerin belirlenmesi açısından, bu kitabın uygun bir zemin ve altyapı oluşturması hedeflenmektedir.

Üç ana bölümden oluşan kitabın hazırlanmasına ağırlıklı olarak Coğrafya ve Turizm alanlarından olmak üzere, farklı alanlarda uzman olan 23 bilim insanı tarafından katkı sunulmuştur. Çalışmanın *birinci* bölümü, değişen dünyamızda turizm ve coğrafya ilişkisini irdeleyen 6 alt bölümden oluşmaktadır. *İkinci* bölüm, Türkiye turizminin ekonomik, çevresel ve sosyal kaynaklarını irdeleyen 7 alt bölümden oluşmaktadır. *Üçüncü* bölüm ise Türkiye'nin bölgeler turizm coğrafyasını irdeleyen 7 alt bölümden oluşmaktadır.

Bazıları yakın çalışma arkadaşı ve dostlarımızdan oluşan, bazılarını ise bu çalışma sayesinde tanıma onuruna eriştiğimiz çok değerli bilim insanlarının emek harcıyarak hazırladıkları bu çalışmanın, şüphesiz ki bizlere kattıkları değer ve tecrübeler yadsınamaz düzeydedir. Çalışmanın, turizm ve coğrafya öğrenimi gören her düzeydeki öğrencilere, sektörde yer alan profesyonellere, sektöre ilgi duyanlara, turizm ve coğrafya alanlarına kafa yoran tüm akademisyenlere yararlı olmasını diler, çalışmaya emeği geçenlere teşekkür ve şükranlarımızı sunarız.

Editörler

Doç. Dr. Erol DURAN

Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN

Temmuz 2018

KARADENİZ BÖLGESİ'NİN TURİZM COĞRAFYASI

Doç. Dr. İbrahim SEZER

Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Coğrafya Bölümü Merkez, Giresun

Tel: 05467860616

Mail: ibrahimsezer@mynet.com

GİRİŞ

Ülkemizin kuzeyinde yer alan ve adını aldığı Karadeniz’le sınır oluşturan Karadeniz Bölgesi, doğal, tarihi ve kültürel turistik çekicilikler açısından oldukça zengindir. Doğallığını koruyan ve eşsiz manzaralara sahip topoğrafyasıyla, çeşitlilik düzeyi yüksek bitki ve yabani hayvan varlığıyla, coşkun ve berrak akan akarsularıyla, harikulade görünümlü şelaleleriyle, ilgi çekici manzaraya sahip gölleriyle değerlendirilebilecek düzeyde doğal turistik çekiciliğe sahiptir. Bunlara ek olarak zengin tarihi eserleriyle ve kendine has niteliklere sahip kültür mirasıyla da dikkat çekicidir. Bu bağlamda bölgede başta yayla ve dağ turizmi olmak üzere pek çok turizm aktivitesi gerçekleştirilebilir. Bölgenin sahip olduğu turizm potansiyeli, turistik altyapı, erişim ve konaklama olanaklarının geliştirilmesiyle ilerleyen dönemde daha rantabl bir şekilde değerlendirilebilecektir.

1. ARZ ANALİZİ

1.1. Doğal Çekicilikler

1.1.1. Kıyılar ve Deniz

Karadeniz Bölgesi, Karadeniz kıyısında yer almaktadır. Bir iç deniz olan Karadeniz, Azak Deniziyle birlikte 460 000 km’lik bir yüzölçüme sahiptir. Ortalama derinlik -1 300 m dolayındadır (Doğanay ve Orhan, 2016:124-125). En derin yeri, -2 245 m ile Ayancık (Sinop) ilçesinin 80 km açıklarında tespit edilmiştir (Tuncel, 2001:385). Kuzey-Batı Karadeniz hariç sığ bölgeler oldukça azdır. Kıta sahanlığı, Türkiye ve Kafkasya sahillerinde çok dardır (Anonim, 2005:73).

Karadeniz Bölgesi, dağların kıyıya paralel uzandığı boyuna (pasifik) kıyı tipi özelliğindedir (Atalay, 1987:335; İnandık, 1957:51). Buna bağlı olarak kıta sahanlığı genişliği az olup, oldukça sığ ve düz olan Bafra ve Çarşamba deltaları hariç kıta sahanlıkları 15-20 km’yi geçmemektedir (Doğanay ve Orhan, 2016: 125).

Bölgede Ünye ile Sarp arasındaki kıyı şeridi birkaç yer hariç genellikle yüksek ve hemen hemen her yerde falezlerle kaplı iken, Terme’den Sinop’a kadar uzanan kıyı kesiminde alçak plajlı kıyılar,

deltalar (Çarşamba ve Bafra deltaları) meydana gelmiştir (Atalay, 1987:335-336; Atalay, 1997:103; İnandık, 1957:59). Bunların yanı sıra Sinop ili kıyılarında tombolo ve yarımada, Cide, İnebolu, Abana ve Ayancık kıyılarında oldukça dik falezler bulunmaktadır (İnandık, 1957:59).

Karadeniz Bölgesi kıyılarının girinti ve çıkıntıları oldukça az olup, geniş körfezler, koylar, yarımadalar, adalar fazla yer kaplamamaktadır. Yüksek kıyılarda kıyı şekilleri içerisinde falezler oldukça fazla yer kaplamakta, az da olsa plajlar yayılış göstermektedir (Doğaner, 2001:8, 41-42). Karadeniz kıyılarında üzerinde insan yaşamaya müsait olan Giresun Adası başta olmak üzere küçük boyutlu az sayıda mevcuttur. Karadeniz kıyılarında mavi bayraklı plajlar da yer almaktadır. Bu kapsamda Düzce ilinde 2, Zonguldak ilinde 1, Samsun ilinde 6 ve Ordu ilinde 4 olmak üzere toplamda 13 mavi bayraklı plaj bulunmaktadır. Karadeniz kıyılarında deniz suyu sıcaklıkları, ülkemizdeki diğer denizlere oranla az da olsa düşük değerler göstermektedir. Nitekim yıllık ortalama deniz suyu sıcaklığı Sinop'ta 15,1 °C, Samsun'da 15,6 °C ve Trabzon'da 18,9 °C düzeyinde olmakla beraber, ağustos ayı deniz suyu sıcaklık ortalamaları daha yüksektir. Ağustos ayı ortalama deniz suyu sıcaklığı Sinop'ta 23,6 °C, Samsun'da 24,9 °C ve Trabzon'da 24,9 °C düzeyindedir (Doğanay ve Zaman, 2016: 75).

Zengin bitki örtüsüyle kaplı kıyı kuşağının olması, mavi bayraklı plajların varlığı, Giresun Adası gibi adaların bulunması, falezler, doğal köprüler gibi ilgi çekici kıyı şekillerinin varlığı, yaz mevsiminde deniz suyu sıcaklıklarının uygun olması gibi olumlu faktörlerin etkisiyle bu kıyılarda yüzme, yat turu, yelken, plaj futbolu ve voleybolu gibi pek çok turizm ve eğlence aktiviteleri yapılabilir. Bununla birlikte kumsal plajların az olması, şelf sahasının dar olması nedeniyle yüzme derinliğinin kısa mesafede artması, rip akıntısının varlığı ve dalga boyutunun yükselmesi ile yağış miktarının ve olasılığının yüksek, güneşlenme süresinin diğer bölgelere az olması deniz turizmini kısıtlayıcı faktörler olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla Karadeniz kıyıları, belki Akdeniz ve Ege kıyıları kadar yüksek düzeyli olmasa da deniz veya kıyı aktiviteleri açısından yerel ve bölgesel düzeyde değerlendirilebilecek kadar potansiyel barındırmaktadır.

1.1.2. Dağlar ve Yaylalar

Karadeniz Bölgesi, ülkemizde dağlık arazilerin oldukça yaygın olduğu bir bölgemizdir. Ülkemizin kuzeyini baştanbaşa Kuzey Anadolu dağları olarak adlandırılan dağlık kuşak tarafından çevrelenmiştir. Alp-Himalaya kıvrım sisteminin devamı niteliğindeki bu dağlık kuşak, Düzce'den başlayarak Küre, Canik ve Doğu Karadeniz dağlarından oluşur. Bunlara Karadeniz kıyı dağları da denilmektedir. Bu dağların güney kanadını Bolu, Aladağ, Köroğlu, Ilgaz dağları oluşturur. Orta Karadeniz'de kuzeyde Canik dağları güneyde Tokat, Amasya, Merzifon, Çorum, Deveci ve Yıldız dağları uzanır (Atalay ve Mortan, 1995:26-27). Doğu Karadeniz dağları, Kuzey Anadolu dağlarının en yüksek noktalarını barındırır. Kaçkar tepesi (3589 m), Kaçkar dağı (3932 m), Verçenik dağı (3709 m) gibi noktalar 3000 m'yi aşmaktadır (Zaman, 2010:60; Atalay ve Mortan, 1995:25). Kaçkar ve

Giresun Dağları gibi önemli dağ sıralarının bulunduğu Doğu Karadeniz dağları, bir kıyı kuşağında diğeri iç kesimde olmak üzere iki sıra halinde uzanmaktadır (Zaman, 2010:61).

Dağlık alanlar bakımından oldukça zengin olan Karadeniz Bölgesi, dağlar ve eteklerindeki yaylalar bakımından oldukça önemli potansiyel barındırmaktadır. Özellikle Doğu ve Orta Karadeniz bölümlerinde çok sayıda yayla bulunmaktadır. Bunlar içerisinde turizm merkezi ilan edilerek, planlı bir şekilde yayla turizminin geliştirilmesi hedeflenen yaylalar mevcuttur. Bu bağlamda bölgedeki yayla turizmi merkezleri şunlardır; Artvin ilinde Kaçkar ve Kafkasör, Rize ilinde Ayder ve Anzer, Bayburt ilinde Kop dağı, Gümüşhane ilinde Zigana, Giresun ilinde Bektaş, Yavuzkema ve Kümbet, Ordu ilinde Argın, Perşembe, Toygar-Kabaktepe, Çambaşı, Keyfalan, Yeşilce-Topçam, Çerkezler, Trabzon ilinde Karadağ, Pazarcık, Yeşilyurt-Yılantaş, Sis dağı, Şolma, Erikbeli, Uzungöl gibi yayla turizm merkezleri bulunmaktadır (URL-1).

Yukarıda sözü geçen yaylaların dışında da pek çok yayla bulunmaktadır. Bölgedeki yaylaların tamamı turistik açıdan değerlendirilebilecek özellikte olmasa da birçok yayla, turizm ve rekreasyon faaliyetleri için elverişlilik arz etmekte ve turistik aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra bölgedeki dağlık alanlar ve yaylalarda başta yayla ve dağ turizmi olmak üzere sağlık turizmi (klimaterapi), kış turizmi, trekking, hiking, foto safari, dağ bisiklet turu vb turizm aktiviteleri yapılabilir.

1.1.3. Akarsular

Karadeniz bölgesi, akarsu yoğunluğu bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Bölgedeki akarsuların genel özelliklerine baktığımızda; yatak eğimlerinin fazla, akım değerlerinin yüksek, rejimlerinin düzensiz, birkaç tanesi hariç boylarının (özellikle Doğu Karadeniz bölümündekiler) genelde çok uzun olmadığı gözlenmektedir. En düşük akım değerleri kış mevsiminde, en yüksek akım değerleri kar erimelerinin de etkisiyle ilkbahar (nisan ve mayıs) ve yaz başlarında görülmektedir.

Bölgedeki akarsuların hidroelektrik potansiyelleri yüksek olup, üzerlerinde pek çok HES yapımı çalışmaları sürdürülmektedir. Bölgedeki en önemli akarsular şunlardır; Çoruh ırmağı, Barhal deresi, Pazar deresi, İyidere, Fırtına deresi, Haldizen deresi, Harşit çayı, Aksu, Turnasuyu deresi, Melet ırmağı, Yeşilirmak, Kızılırmak, Bartın çayı, Filyos çayı vb. Bölgedeki akarsuların (özellikle Doğu Karadeniz bölümündekiler) yatak eğimlerinin fazla olması, akış hızlarının yüksek olması ve özellikle ilkbahar aylarında akım değerlerinin yüksek olması akarsu sporları (rafting ve kano) bakımından önemli avantajları barındırmalarına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Çoruh ırmağı, Barhal deresi, Fırtına deresi, İyidere, Yağlıdere, Harşit çayı, Melet ırmağı, Melen çayı, Kelkit çayı, Soğanlı çayı, Çamurören çayı, Dirgine ırmağı gibi akarsular, akarsu sporları (rafting ve kano) bakımından elverişli olup, zaman zaman bu ırmaklar üzerinde söz konusu aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Bunlara ek olarak bölgedeki ırmaklar üzerinde ilgi çekici şelaleler de mevcuttur. Bunlara örnek olarak Tortum

Şelalesi, Sırakayalar Şelalesi, Tomara Çağlayanı, Maral Çağlayanı, Ciro Çağlayanı, Şarlayuk Çağlayanı, Ulukaya Çağlayanı, Kocalan şelaleleri, Erfelek Şelalesi gibi doğa harikası şelaleler verilebilir (Doğanay ve Zaman, 2016: 313-314). Sözü edilen şelaleler rekreasyon faaliyetleri ve çeşitli turizm aktiviteleri için uygun özelliklere sahiptirler.

1.1.4. Göller

Karadeniz Bölgesi, küçük boyutlu göllerin mevcut olduğu, büyük boyutlu göller bakımından ise oldukça fakir olan bir bölgedir. Bununla birlikte bölgede gerek yerli kaya gerekse set gölleri mevcuttur. Bölgedeki en dikkat çekici göllerden birisi, Bolu ilinde yer alan ve 1998 yılında tabiat parkı olarak ilan edilen Abant Gölü'dür. Heyelan set gölü oluşumuna sahip göl, deniz yüzeyinden 1 328 m yüksekte bulunmakta ve 1,28 km²'lik yüzölçüme sahiptir. Aynı ilde bulunan bir diğer göl grubu, heyelan set gölü oluşumuna sahip olan ve 1965 yılında milli park olarak ilan edilen Yedi Göller'dir. Deniz seviyesinden 780 m yükseklikte bulunan göller, vadi serpilmiş ve boyut olarak oldukça küçüktür (Güney, 2004: 269-271). Yedi göller içerisinde bulunan göller; Büyükgöl, Seringöl, Deringöl, Nazlıgöl, Küçükgöl, İncegöl ve Sazlıgöl gibi küçük ebatlı göllerdir (URL-3).

Bölgedeki diğer dikkat çekici göl, Trabzon ilinde yer alan ve 1989 yılında tabiat parkı ilan edilen Uzungöl'dür (URL-2). Deniz seviyesinden 1 130 m yüksekte yer alan göl, doğal set özelliğine sahip olup, 1,06 km²'lik alana sahiptir (Yazıcı ve Cin, 1997:57-62). Aynı ilde yer alan Sera gölü ise heyelan set gölü özelliğinde olup, 0,14 km²'lik yüzölçüme sahiptir (Çavuş, 2014: 43-45). Erzurum ilindeki Tortum gölü de heyelan set gölüdür. 1. Derece doğal sit alanı olarak ilan edilen gölün denizden yüksekliği 1 000 m, yüzölçümü ise 8 km²'dir. Bunlara ek olarak bölgedeki diğer göllere örnek olarak şunlar da verilebilir; Amasya ilinde yer alan heyelan set gölü oluşumuna sahip Borabay gölü, Tokat ilindeki heyelan set gölü oluşumuna sahip Zinav gölü (2011 yılında tabiat parkı ilan edilmiştir), Ordu ilindeki heyelan set gölü oluşumuna sahip Gaga gölü, Samsun ilinde tektonik göl oluşumlu Ladik gölü, Bolu ilindeki tektonik oluşumlu Çağa (Reşadiye) gölü, Düzce ilindeki tektonik oluşumlu Efteni (Melen) gölü, Bafra ve Çarşamba deltasındaki göller vb (Güney, 2004: 269-289).

Karadeniz Bölgesi'nde bunların yanı sıra buzul (sirk) gölleri yer almaktadır. Bunlara örnek olarak Rize ilinde Kaçkar dağları milli parkı içerisinde yer alan Yedi göller ile Giresun ilinde Karagöl dağları üzerinde yer alan Karagöl, Camili, Bağırsak, Sağrak, Avlak ve Elmalı göl verilebilir (Sever, 2015: 120-123). Bir kısmı millipark veya tabiat parkı gibi koruma altına alınan bölgedeki göller yakın çevreleriyle birlikte başta trekking, foto safari, manzara seyretme, atlı doğa yürüyüşü, bisiklet safari, kuş gözlemciliği gibi ekoturizm türleri olmak üzere pek çok turizm ve rekreasyonel faaliyet açısından değerlendirilebilmektedir.

1.1.5. Termal Sular

Karadeniz Bölgesi, kaplıcalar bakımından çok zengin bir bölgemiz değildir. Bölgedeki en önemli kaplıcalar; Bolu ilindeki Büyük ve Küçük Kaplıca, Ankara ilindeki Kızılcahamam kaplıcası, Amasya

ili Merkez ilçesindeki Terziköy Kaplıcası, Samsun iline bağlı Havza ilçesindeki Havza Kaplıcası, Rize iline bağlı Çamlıhemşin ilçesindeki Ayder Kaplıcası, Zonguldak iline bağlı Kozlu ilçesindeki Karaçayır Kaplıcası, Tokat iline bağlı Artova ilçesindeki Sulusaray Kaplıcası vb (Doğaner, 2001:77; Doğanay ve Zaman, 2016: 265-271; Ülker, 1988: 167-253).

Bölgede termal turizm bakımından en dikkat çeken yer, Ankara iline bağlı Kızılcahamam kaplıcasıdır. 2007-2023 Termal Turizm Master Planı'nda ülkemizde termal turizm yatırım bölgeleri olarak belirtilen dört bölgeden birisi de Ankara ilinin içine alan Frigya bölgesidir. Dolayısıyla Karadeniz Bölgesi'ndeki kaplıcalar içerisinde sadece Ankara Kızılcahamam Seyhamamı Kaplıcası'nın, termal turizmin geliştirilmesi için termal turizm merkezi olması planlanmaktadır (Anonim, 2007). Ayrıca devletimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de Kurtuluş Savaşı yıllarında bir süre kaldığı Havza Kaplıcası, hem tarihi niteliği hem de termal turizm açısından değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra son yıllarda Arap turistlerin oldukça rağbet ettiği Rize Ayder Yaylası'ndaki Ayder Kaplıcası, hem yayla turizmi hem de termal turizm açısından değerlendirilebilir. Bunun dışında diğer kaplıcalar, termal turizm bakımından yerel ve bölgesel çekim gücüne sahip termal sahalardır.

1.1.6. Bitki Örtüsü

Karadeniz Bölgesi, ülkemizin bitki varlığı bakımından en zengin bölgesidir. Ülkemizdeki ormanların % 24'üne sahip olan bölgenin bu kadar zengin orman varlığına sahip olmasında; kıyıya paralel uzanan dağların sağladığı izolasyon, elverişli iklim koşullarının varlığı (nemli ve bol yağışlı olması), tarih boyunca nüfus ve yerleşme bakımından nispeten tenha olması gibi nedenlerin etkisinden söz edilebilir. Bununla birlikte Karadeniz Bölgesi'nin dahilindeki arazilerde bitki örtüsü zenginliğinin eşit dağılmadığı, Doğu ve Batı Karadeniz bölümü ile Kuzey Anadolu dağlarının denize dönük yamaçlarında bitki örtüsü varlığı artarken, Orta Karadeniz bölümü ile Kuzey Anadolu dağlarının içe dönük kesimlerinde bitki örtüsü varlığı seyrekleşmektedir (Arınç, 2014:209-210). Karadeniz Bölgesi, dünyada flora alemleri bakımından değerlendirildiğinde Holarktis flora aleminin bir kolu olan Avrupa-Sibirya (Paleoboreal Avrupa) flora bölgesine dahil olduğu anlaşılır. Bölge floristik bakımından kolşik ve öksin diye iki alt bölüme ayrılır. Ordu ilinin doğusundan itibaren Doğu Karadeniz bölümü kolşik flora bölümüne, Ordu ilinin batısından itibaren Orta ve Batı Karadeniz ise Öksin flora bölümüne dahildir (Atalay, 1994:133).

Bölgedeki yaygın olan bitki türlerinde yayılış bakımından da farklılıklar görülmektedir. Kuzey Anadolu dağlarının denize dönük yamaçlarında 1000 m'ye olan sahalarda nemli ılıman ve kışın yaprağını döken kayın, kestane, ıhlamur, meşe, kızılgağaç, akçaağaç, gürgen, karaağaç gibi ağaçlardan oluşan ormanlar, 1000-2000 m arasında ladin, göknar ve sarıçam gibi ağaçlardan oluşan soğuk nemli ormanlar, 2000 m'nin üzerinde alpin çayırlar yer almaktadır (Atalay, 1994:133). Buna karşın Kuzey Anadolu dağlarının iç sıradağlarında meşe ve ardıçlardan oluşan daha kurakçıl ormanlar; dağlar

arasındaki depresyonlarda, vadi tabanlarında ve oluk şekilli çukur alanlarda ağaçlı stepler yaygınlık kazanmaktadır (Arınç, 2014:211). Bunlara ek olarak günümüzde özellikle Karadeniz kıyı kuşağında yerleşmeler, tarım arazileri vb nedenlerle doğal vejetasyon yok edilmekte ve antropojen bitkilerin (özellikle fındık ve çay) alanı giderek genişlemektedir.

Karadeniz Bölgesi'nin bir bütün olarak bakıldığında, sahip olduğu zengin bitki örtüsüyle, ilgi çekici ve nadir güzellikte bitki türleriyle, renk renk çiçekleri ve ağaç yapraklarıyla, endemik bitkileriyle, her mevsim farklı renklerin yansıdığı muhteşem orman manzaralarıyla botanik turizmi veya bitki gözlemciliği ile manzara izleme ve foto safari gibi ekoturizm aktiviteleri için oldukça elverişli olduğu görülmektedir.

1.1.7. İklim

Karadeniz Bölgesi'nde hâkim olan iklim tipi her mevsimi hatta her ayı yağışlı Karadeniz iklimidir. Bu iklim tipinin şekillenmesinde genel atmosfer koşullarının yani planeter faktörlerin oldukça önemli rolü vardır. Ayrıca denize yakınlık ve hemen arkada kıyıya bir set gibi paralel uzanan Kuzey Anadolu dağlarının da iklim üzerinde bariz etkili olduğu, doğuda Kafkas dağlarının soğuk hava kütlelerine karşı koruyucu özelliğinin olduğu da bilinmektedir (Arınç, 2014:191). Bunların yanı sıra dağların uzanışı, bakı, yükseklik ve denizin etkisi gibi coğrafi etkenlere bağlı olarak bölgede yöresel değişikliklerin olduğu (Zaman, 2012:54) ve mikroklima alanlarının oluştuğu söylenebilir. Karadeniz Bölgesi'nde kıyı kuşağında nemli ılıman Karadeniz iklimi görülürken, yüksek kesimlerde nemli soğuk, Kuzey Anadolu dağlarının denize dönük olmayan kesimlerde yani Karadeniz ardı oluklarında ise yarı kurak iklim görülmektedir (Atalay ve Mortan, 1995:40).

Karadeniz ikliminde her mevsim yağışlı geçmekte olup, su sıkıntısı çekilmemektedir. Yaz ile kış mevsimi arasındaki sıcaklık farkları çok yüksek değildir. Yazlar nispeten serin, kışlar ise ılık geçmektedir (Atalay, 1997:145). Karadeniz kıyıları boyunca denizel etkiler oldukça baskındır. Karadeniz kıyı kesimlerinde yaz mevsimi, öteki bölgelerden farklı olarak hiçbir şekilde tamamıyla kurak geçmemektedir (Koçman, 1993: 77-78). Bölge, yıllık ortalama 640 mm'lik yağış miktarına sahip ülkemizin, 867 mm'lik yıllık toplam yağış miktarıyla en yağışlı bölgesidir (Arınç, 2014:197). Bununla birlikte yağış miktarı bakımından bölge içerisinde farklılıklar görülmektedir. Hem kıyı ile iç kesimler arasında hem de kıyı kuşağı içerisinde yağış miktarları değişmektedir. Nitekim bölgenin özellikle Doğu Karadeniz Bölümü'nde yağış miktarı artarken, Orta Karadeniz Bölümü'ne doğru gidildikçe reliyefin alçalmasına ve bakı durumunu elverişsizliği nedeniyle yağış miktarında azalmalar görülmektedir (Arınç, 2014:197-200; Koçman, 1993: 77-78). Yine iç kesimlere doğru gidildikçe de dağların kıyıya paralel set halinde uzanması ve denizellik etkisinin azalması nedeniyle yağış miktarlarında düşmeler görülebilmektedir.

Karadeniz ikliminde sıcaklıklar da çok yüksek değerler göstermez. Yaz ayları bile ülkemizin diğer pek çok bölgesine kıyasla pek sıcak değildir. Aynı şekilde kış mevsiminde de sıcaklık değerleri pek

düşmez (Koçman, 1993: 77-78). Kıyı kesimlerinde don olayları nadir görülür. Yaz ile kış mevsimi arasındaki sıcaklık farkları çok yüksek değildir. Yazlar nispeten serin, kışlar ise ılık geçmektedir (Atalay, 1997:145). Bununla birlikte sıcaklık değerlerinde de kıyı ile iç kesimler arasında farklılıklar gözlenmektedir. Nitekim kıyıdan dağların yüksek kesimlerine çıkıldıkça sıcaklık değerleri düşmekte, iç kesimlere doğru gidildikçe de yaz kuraklığı ve yaz ile kış mevsimleri arasındaki sıcaklık farkları artmakta, kış mevsimi daha soğuk geçmektedir.

Karadeniz iklimin turistik anlamda çekiciliği sınırlıdır. Özellikle Karadeniz kıyı kuşağındaki alçak kesimlerde yaz mevsiminde artan sıcaklık ve nemlilikle beraber bunaltıcı iklimik ortamlar oluşabilmektedir. Bununla birlikte bu bölge için özellikle yaz mevsiminde cazip olan iklim koşulları, bölgenin en önemli turistik ortamlarını meydana getiren yaylarda görülmektedir. Bölge halkınca “yayla havası” denilerek sembolleştiren yayla iklimindeki serin ve rahatlatıcı hava koşulları, hem öteden beri bölge halkı için hem de son yıllarda Karadeniz’e turistik geziler yapan insanlar için çok kuvvetli bir çekim gücü oluşturmakta ve bölgedeki destinasyonların en önemli tanıtım aracı haline gelmektedir. Ayrıca Karadeniz dağlarında etkili olan, bol miktarda kar yağışın görüldüğü, karın yerde uzun süre kalabildiği dağ iklimi de kış mevsiminde kayak turizmine uygun ortamların oluşmasına katkı yapmaktadır.

1.1.8. İlginç ve Eşsiz Doğal Kaynaklar

Karadeniz Bölgesi ilgi çekici ve nadir güzellikteki doğal kaynaklara sahiptir. Öncelikle genel olarak bakıldığında bölgenin doğal yapısının ülkemizin pek çok yerine göre doğallığını ve özgünlüğünü büyük ölçüde koruduğu ve bozulma düzeyinin diğer bölgelerimize göre daha düşük olduğu gözlenmektedir. Bölgede ilginç ve eşsiz güzelliğe sahip yer şekilleri, zengin ve nadir bitki türleri ile hayvan türlerine sahip alanlar, akarsular ve göller bulunmaktadır. Bunlardan birkaç örnek vermek gerekirse; Artvin ilinde Karagöl-Sahara ve Hatilla Vadisi milliparkları, Kafkasör Yaylası, Çoruh Vadisi, Barhal deresi, Cehennem Deresi Kanyonu, Altıparmak dağları; Rize İlinde Ayder Yaylası, Kaçkar Dağları Milli Parkı, Yedi göller, Fırtına deresi ve vadisi; Trabzon İlinde Uzungöl, Sis Dağı; Giresun İlinde Kümbet, Bektaş, Kulakkaya Yaylaları, Karagöl dağları, Şahinkayası; Ordu İlinde Ulugöl Tabiat Parkı, Çambaşı ve Perşembe yaylaları; Samsun İlinde Akdağ Yaylası, Kızılırmak Deltası, Şahinkaya Kanyonu; Sinop İlinde Erfelek şelaleleri ve Hamsilos Tabiat Parkı; Kastamonu İlinde Ilgaz Dağı ve Küre Dağları milli parkları, Valla Kanyonu; Bartın İlinde Küre Dağları Milli Parkı, Gürcüoluk Mağarası, Güzelcehisar lav sütunları; Zonguldak İlinde Cumayanı ve Gököl mağaraları, Karabük İlinde Bulak Mağarası, İnce Kaya Kanyonu; Düzce İlinde Ceneviz Kalesi Plajı, Samandere Şelalesi, Torkul Göleti ve Yaylası; Bolu İlinde Abant ve Yedigöller tabiat parkları; Çorum İlinde İncesu Kanyonu; Amasya İlinde Boraboy Gölü Tabiat Parkı ve Yedikuyular Kuş Cenneti; Tokat İlinde Ballica Mağarası; Gümüşhane İlinde Karaca Mağarası; Bayburt İlinde Çımağıl Mağarası vb.

1.1.9. Koruma Alanları

Karadeniz Bölgesi, zengin doğal ve beşeri turistik kaynakların olduğu hassas koruma alanlarına sahiptir. 2018 yılı itibariyle ülkemizdeki 43 milliparktan 9 tanesi Karadeniz Bölgesi dahilindedir. Dolayısıyla ülkemizdeki milliparkların yaklaşık beşte biri (% 20,9) bu bölgede yer almaktadır. Bunlar; Artvin ilindeki Hatilla Vadisi ve Karagöl Sahara Milli Parkı, Artvin, Rize ve Erzurum il sınırlarında bulunan Kaçkar Dağları Milli Parkı, Trabzon ilindeki Altındere Vadisi Milli Parkı, Çorum ilindeki Boğazköy-Alacahöyük Milli Parkı, Kastamonu ve Çankırı illerinin sınırındaki Ilgaz Dağı Milli Parkı, Kastamonu ve Bartın illeri sınırında yer alan Küre Dağları Milli Parkı, Bolu ilindeki Yedi Göller Milli Parkı, Bayburt ilindeki Kop Dağı Müdafaası Tarihi Milli Parkı gibi milli parklardır (URL-4). Bunlar içerisinde Çorum ilindeki Boğazköy-Alacahöyük Milli Parkı, tarihi ve arkeolojik açıdan önemli çekiciliklere sahiptir. Trabzon ilindeki Altındere Vadisi Milli Parkı da Sümela Manastırı gibi tarihi yapıtıyla ve Bayburt ilindeki Kop Dağı Müdafaası Tarihi Milli Parkı da tarihi özelliğiyle dikkat çekerken, diğerleri doğal çekicilikleriyle ön plandadırlar (URL-4).

Karadeniz Bölgesi'nde milliparkların yanı sıra tabiat parkları da vardır. 2018 yılı itibariyle ülkemizdeki 223 tabiat parkının % 32,7'sinin (73 tane) olduğu bölgede, en fazla tabiat parkı olan il, 9 tabiat parkına sahip olan Bolu ilidir. Bu ili sırasıyla Trabzon (8 tane), Giresun (6 tane), Gümüşhane (6 tane), Samsun (5 tane), Artvin (4 tane), Rize (4 tane), Sinop (4 tane), Zonguldak (4 tane), Düzce (4 tane), Kastamonu (3 tane), Bartın (3 tane), Ordu (2 tane), Karabük (2 tane), Çorum (2 tane), Tokat (2 tane), Amasya (1 tane), Bayburt (1 tane) illeri takip etmektedir. Karadeniz Bölgesi'nde tabiat anıtları da mevcuttur. 2018 yılı itibariyle ülkemizdeki 111 tabiat anıtının % 25,2'sinin (28 tane) olduğu bölgede, en fazla tabiat anıtı olan il, 10 tabiat anıtına sahip olan Gümüşhane ilidir. Bunu sırasıyla Sinop (4 tane), Kastamonu (4 tane), Düzce (4 tane), Artvin (2 tane), Rize (1 tane) Bartın (1 tane), Zonguldak (1 tane) ve Karabük (1 tane) illeri izlemektedir. Karadeniz Bölgesi'nde tabiat koruma alanları da mevcuttur. 2016 yılı itibariyle ülkemizdeki 30 tabiat koruma alanının % 40'ının (12 tane) olduğu bölgede, en fazla tabiat koruma alanı olan iller Bolu (3 tane) ve Artvin (3 tane) illeridir. Bunları Karabük (2 tane), Samsun (1 tane), Sinop (1 tane), Düzce (1 tane), Gümüşhane (1 tane) illeri izlemektedir (URL-4).

Karadeniz bölgesi hassas özellikte nadir bitki ve hayvan türlerinin de içerisinde yer aldığı koruma altına alınmış milli park, tabiat parkı, tabiat anıtlarıyla dikkate değer bir doğa ve ekoturizm potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda bölgedeki koruma altına alınmış doğal ortamlarda doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği, yaban hayatı gözlemciliği botanik turizmi, atlı doğa yürüyüşü, foto safari gibi pek çok turizm aktivitesi gerçekleştirilebilmektedir.

1.1.10. Doğal Çekiciliklerin Turizm Açısından Önemi ve Kullanımı

Karadeniz Bölgesi, ilgi çekici doğal turistik çekiciliklere sahiptir. Bunlar içerisinde ilginç yerşekilleri (dağlar, vadiler, mağaralar, kıyı şekilleri vb), coşkun akan ırmaklar, göller, zengin flora

ve fauna, koruma alanları gibi doğal turistik kaynaklar belirtilebilir. Bu bağlamda bölgede başta trekking, foto safari, manzara seyretme, atlı doğa yürüyüşü, bisiklet safari, kuş gözlemciliği gibi ekoturizm faaliyetleri olmak üzere yayla turizmi, dağ turizmi, termal turizm, mağara turizmi, akarsu (rafting) turizmi, kış turizmi gibi turizm türlerini elverişli doğal mekanlar mevcuttur.

1.2. Kültürel Çekicilikler

1.2.1. Artvin

Artvin ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda başta tarihi kiliseler olmak üzere tarihi camiler, tarihi köprüler, konaklar, yöresel oyun ve yemekler, yöresel el sanatları ve yöresel festivaller gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Artvin ilinde 118 sivil mimari örneği, 5 kalıntı, 69 dinsel yapı, 65 kültürel yapı, 5 idari yapı, 26 askeri yapı, 4 endüstriye ve ticari yapı, 5 mezarlık olarak toplamda 297 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Artvin ilinde özellikle tarihi kiliseler, kültür ve inanç turizmi bağlamında önem taşımaktadır. Bunlardan en dikkat çekenleri, Yusufeli ilçesinde bulunan ve Gürcü Kiliseleri olarak da bilinen İşhan, Barhal ve Dört (Tekkale) Kiliseleridir (Anonim, 2010; Anonim, 2012; URL-7). İşhan Kilisesi, Yusufeli ilçesine bağlı İşhan (Dağyolu) Köyü'ndedir. Yapımına 7. Yüzyılda başlanan kilise 10. Yüzyılda bugünkü görünümünü almıştır. 16. Yüzyılda Osmanlı topraklarına katılan kilise, 1930'lu yıllarda camiye çevrilmiştir (Demirel, 1997:64). Artvin ilinde tarihi camilerden Artvin Merkez'deki Salihbey Cami, Ardanuç ilçesindeki İskender Paşa Cami ve Arhavi ilçesindeki Ortacalar Cami önemlidir. İskender Paşa Cami, Ardanuç ilçesi, Adakale mevkiinde bulunmaktadır. İskender Paşa Camisi, belki de Artvin'de yapılan ilk camiidir ve bu nedenle önemi büyüktür. Cami, 3. Halife Hz. Osman döneminde; VII. yüzyılda Müslüman Araplar tarafından inşa edilmiştir. Akkoyunlulardan sonra kullanılmaz hale gelen cami, 1551 yılında Ardanuç Kalesi'ni fetheden Erzurum Beylerbeyi Çerkez İskender Paşa tarafından onarılmıştır. Bu onarımdan sonra cami, 1553 yılında ibadete açılmıştır. Camii'nin dışarıya yansımayan 4 ahşap direk üzerine oturtulmuş kubbesi ise görülmeye değerdir (Anonim, 2012:111). Yanı başında Osmanlı dönemine ait Hatice Hanım, Ali Paşa ve Süleyman Paşa'ya ait türbeler, bugüne kadar sağlam olarak gelmiş tarihi yapılarıdır (Anonim, 2010:43).

Artvin ilinde tarihi kaleler de bulunmaktadır. Artvin (Livane) Kalesi, Ardanuç ve Şavşat kaleleri bunlar içerisinde en çok dikkati çekenlerdir (Anonim, 2010; Anonim, 2012; URL-7). Artvin Kalesi; Artvin Köprübaşı mevkiinde bulunmaktadır. Kalenin 10. Yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır. 16. Yüzyılda Osmanlı döneminde tekrar onarım görmüş olan kalenin içerisinde su deposu (sarnıç) ve küçük kilise (şapel) mevcuttur. Artvin ilinde tarihi köprüler de vardır. Bunlar içerisinde Berta köprüsü ve Ortacalar çifte köprü önemlidir. Berta Köprüsü; Eski Ardanuç-Şavşat yolu ayrımındadır (Anonim, 2010:11,23). Osmanlılar tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı sanılan Berta

Köprüsü, Berta Suyu üzerinde bulunmaktadır. 64 m uzunluğunda, üç gözlü ve düz yollu bir köprüdür. Günümüzde sağlam durumdadır ve halen işlev görmektedir (Anonim, 2012:54). Artvin ilinde sivil mimari örneklerinden Artvin Kültür Evi önemlidir. Sözü geçen yapı, Artvin il merkezinde Orta Mahalle, Sakıp Sabancı Sokak'ta yer almaktadır. Kitabeye göre Hicri 1215 (Miladi 1801) tarihinde yapılmış olan tarihi bina, üç kattan ibarettir. En alttaki kat, yapıldığı dönemlerde hayvanların barınabileceği ahır olarak kullanılmış, restore edildikten sonra ise boş bırakılmıştır (Anonim, 2012: 57). Artvin ilinde atabarı, deli horon ağır bar ve Hemşin horonu gibi yöresel oyunlar; ahşap işçiliği, dokumacılık, çömlekçilik gibi el sanatları; kuymak, puçuko, laz böreği, hasuta gibi yöresel yemekler de mevcuttur. Artvin ili yöresel festival ve eğlencelerle de ilgi çekicidir. Özellikle her yıl Kafkasör Yaylası'nda düzenlenen Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali ile ilkbahar mevsiminde Yusufeli başta olmak üzere Çoruh Vadisi'nde düzenlenen boğa güreşleri ve karakucak güreşleri önemlidir (Anonim, 2010; Anonim, 2012; URL-7). Artvin, bu denli zengin kültür mirasıyla kültüre, tarihe, yöresel öğelere ilgi gösteren ziyaretçilerce gezilmektedir.

1.2.2. Rize

Rize ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda başta tarihi kaleler olmak üzere tarihi camiler, tarihi köprüler, konaklar, müzeler, yöresel oyun ve yemekler, yöresel el sanatları, yöresel kıyafetler ve yöresel festivaller gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Rize ilinde 327 sivil mimari örneği, 5 kalıntı, 1 korunmaya alınmış sokak, 59 dinsel yapı, 144 kültürel yapı, 6 idari yapı, 8 askeri yapı, 3 endüstriyel ve ticari yapı, 34 mezarlık olarak toplamda 587 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Rize ilinde önemli tarihsel ve kültürel turistik çekiciliklerden birisi, tarihi kalelerdir. İlde başta Rize Kalesi olmak üzere Çamlıhemşin ilçesindeki Zil Kale ve Kale-i Bala ile Pazar ilçesindeki Kız Kalesi, Ciha Kalesi ve Sivri kale olmak üzere önemli tarihi kaleler vardır (Anonim, 2012a; Anonim, 2013; Anonim, 2014; Anonim, 2014a; Anonim, 2014b; Gürdal, 2014; URL-8). Tarihi kaleler içerisinde Rize Kalesi dikkat çekicidir. Rize il merkezinin güneybatısında konumlanmış olan Rize Kalesi'nin kitabesi günümüze kadar gelemediğinden ötürü kesin olarak hangi tarihte yapıldığına dair bilgi yoktur. Aşağı Kale surlarının bazı bölümleri Bizans İmparatoru Alexios II. (1297–1330) zamanında yapılan Trabzon Kalesi ile benzerlik göstermesinden dolayı, bu dönemde yapıldığı tahmin edilmektedir. İç Kale ise, İmparator Justinianus (527–565) zamanında inşa edilmiştir. Sonraki dönemde de Trabzon Komnenosları zamanında Aşağı Kale'nin surları yapılmıştır (Anonim, 2012a:300). Osmanlı döneminde de onarılarak kullanılmış olan Rize Kalesi, şehir merkezi manzaralı bir tepede yer almaktadır. İç ve aşağı kale olarak ikiye ayrılan kalenin, denize kadar ulaşan surları ev ve sokak aralarında kalmış olsa da iki burcu sağlam bir biçimde günümüze kadar ulaşabilmiştir (Anonim, 2014a:34).

Rize tarihi camiler ve türbeler bakımından da oldukça zengindir. Bu bağlamda İslam Paşa Cami (Rize Merkez), Gülbahar Merkez Camisi (Rize Merkez), Şeyh Camisi (Rize Merkez), Kale Cami (Rize Merkez), Orta Cami (Rize Merkez) gibi tarihi camiler dikkat çekicidir (Anonim, 2012a; Anonim, 2013; Anonim, 2014; Anonim, 2014a; Anonim, 2014b; Gürdal, 2014; URL-8). Osmanlı klasik devrine ait bir örnek olan İslam Paşa (Kurşunlu) Cami, 1570 yılında İskender Cafer Paşa tarafından inşa edilmiştir (Anonim, 2014:64). Dikdörtgen planlı, kesme taştan yapılmıştır. Caminin 24 adet pencereleli kubbesi mevcut olup, tek şerefeli minare caminin kuzeybatısındadır. Sekizgen kasnak ve kurşun kaplı kubbesi bulunan Cami, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Minberi ahşaptandır (Anonim, 2012a:302). Rize ilinde Bilen Köyü Cami (Çamlıhemşin), Hacı Şeyh Cami (İkizdere), Meyveli Köyü Cami (Fındıklı) gibi çivisiz ahşap yığma tarzda yapılmış camiler de ilgi çekicidir (Anonim, 2014:20). Rize ilinde İslam dinine ait inanç yapıtlarının yanı sıra Hristiyan inancına ait Kavaklıdere Kilisesi (Ardeşen) gibi tarihi yapıtlar da vardır (Anonim, 2012a; Anonim, 2013; Anonim, 2014; Anonim, 2014a; Anonim, 2014b; Gürdal, 2014; URL-8).

Rize ilinde Kaçkar dağlarından doğan çok sayıda akarsu üzerinde tarihi kemer köprüler de bulunmaktadır. İlde Köprüköy (Timisvat) Köprüsü (Ardeşen), Mikron Köprüsü (Çamlıhemşin), Şenyuva (Çinçiva) Köprüsü (Çamlıhemşin), Orenkit Köprüsü (Çamlıhemşin), Ortan Köprüsü (Çamlıhemşin), Çat Köprüsü (Çamlıhemşin) gibi tarihi kemer köprüler vardır (Anonim, 2012a; Anonim, 2013; Anonim, 2014; Anonim, 2014a; Anonim, 2014b; Gürdal, 2014; URL-8). Bunlardan Ardeşen ilçesinde, Fırtına deresi üzerinde yer alan Köprüköy (Timisvat) Köprüsü dikkat çekicidir. Osmanlı Dönemi eserlerinden birisi olan Timisvat Köprüsü, biri büyük diğeri küçük iki gözlü kemer formunda inşa edilmiştir. 18. Yüzyıldan kalma köprünün zemini taş döşeli olup, korkulukları ve gövdesi kesme düz taştan yapılmıştır (Anonim, 2013:22).

Rize ilinin Çamlıhemşin ilçesindeki konaklar ile Fındıklı ilçesindeki köy evleri de önemli kültür varlıklarındandır (Anonim, 2014b). Rize ilinde müzeler de vardır. Atatürk Evi Müzesi (Mehmet Mataracı Konağı), 1924 yılında Atatürk'ün Rize'yi ziyareti esnasında kaldığı binadır. 1985 yılında müze olarak açılmıştır. Müzede Atatürk'ün ziyareti sırasında giydiği kıyafetler, yatak odası ve çeşitli fotoğraflar sergilenmektedir. İldeki diğer müze, "Sarı ev" olarak bilinen Rize Etnografya Müzesidir. 1998 yılından beri müze olarak hizmet veren binada bölgeden toplanan arkeolojik ve etnografik eserler sergilenmektedir. Üç katlı olan müze binası, 19. Yüzyıla aittir (Anonim, 2014b:116-118).

Rize ilinde hemşin, sallama, siya siya, yüksek hemşin, topaloğlu, atlama, hemşin iki ayak, Rize iki ayak, Rize sıksarayı, papilat, çinçiva, Rize kız horonu gibi yöresel oyunlar; sepetçilik, hasır örmeciliği, minyatür nayla yapımı, kemeçe yapımı, tulum yapımı, ağaç işçiliği, ağaç oymacılığı ve ahşap süslemeciliği gibi el sanatları; hamsikoli, hamsili pilav, hamsi çığırtması, lahana sarması, mısır ekmeği, pepeçura, kabak sütlacı gibi yöresel yemekler; kadın kıyafetleri (dolaylık, bluz, kokneç, köynek, foga, makaslı peştamal, etek) ve erkek kıyafetleri (kukula, gömlek, zıpka, yelek, ceket) gibi

yöresel kıyafetler de mevcuttur. Rize ili yöresel festival ve eğlencelerle de ilgi çekicidir. Bu bağlamda Rize Çay ve Turizm Festivali, Çamlıhemşin Ayder Galler Düzü Kültür, Sanat ve Doğa Festivali, İkizdere Ovit Yaylası Şenlikleri gibi yaz mevsiminde yapılan şenliklerin yanı sıra Çamlıhemşin Ayder Kardan Adam Şenliği gibi kış mevsiminde yapılan kar festivalleri vardır (Anonim, 2012a; Anonim, 2013; Anonim, 2014; Anonim, 2014a; Anonim, 2014b; Gürdal, 2014; URL-8). Rize ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.3. Trabzon

Trabzon ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. İilde Roma-Pontus ve Osmanlı dönemine ait pek çok tarihsel yapıt bulunmaktadır (Baldıran ve Ulubay, 2008: 372-373). Bu bağlamda müzeler, tarihi kaleler, tarihi manastırlar, tarihi camiler ve türbeler, tarihi köprüler, konaklar, tarihi hanlar ve hamamlar, yöresel oyun ve yemekler, yöresel el sanatları, yöresel kıyafetler ve yöresel festivaller gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Trabzon ilinde 1107 sivil mimari örneği, 23 kalıntı, 1 korunmaya alınmış sokak, 270 dinsel yapı, 347 kültürel yapı, 39 idari yapı, 21 askeri yapı, 58 endüstriyel ve ticari yapı, 91 mezarlık, 1 şehitlik, 2 anıt ve abide olarak toplamda 1960 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Trabzon ilinde özellikle tarihi manastır ve kiliseler dikkat çekicidir. Bu bağlamda başta Sümela Manastırı (Maçka) olmak üzere, Santa Maria Kilisesi (Ortahisar), Kızlar Manastırı (Ortahisar), Kuştu Hızır İlyas (Gregorius Peristera) Manastırı (Maçka) gibi tarihi kilise ve manastırlar vardır (Anonim, 2012a; Zaman, 2012; Anonim, 2011; URL-9). Bunlar içerisinde hiç şüphesiz en önemlisi ve en çok bilineni Maçka ilçesindeki Sümela (Meryem Ana) Manastırır. Bu yapı, Altındere Vadisi'ne hakim Karadağ'ın eteğinde sarp bir kayalık üzerine inşa edilmiştir. Vadiden 300 m yüksekte bulunan yapı, görünümüyle ilgi çekicidir (Şen, 1994'ten akt. Zaman, 2012:189). Meryem Ana adına kurulan manastırın "Sümela" adını siyah anlamına gelen "melas" sözcüğünden aldığı ifade edilmektedir. Sümela Manastırı; ana kaya kilisesi, birkaç şapel, mutfak, öğrenci odaları, misafirhane, kütüphane, ayazma gibi bölümlerden oluşmaktadır (Anonim, 2011:18-21). Trabzon ilinin en tanınmış kültür varlıklarından olan Sümela Manastırı, her yıl çok sayıda yerli ve yabancı ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

Trabzon ilinde turistik açıdan değerli tarihsel yapılardan birisi de tarihi kalelerdir. Trabzon Kalesi başta olmak üzere Akçakale (Akçaabat), Araklı Kalesi (Araklı) gibi kaleler mevcuttur (Anonim, 2012a; Zaman, 2012; Anonim, 2011; URL-9). Bunlar içerisinde Trabzon Kalesi, surlarıyla ilgi çekicidir. Trabzon Kalesi'nin surları, korunarak günümüze kadar gelebilmiştir. Surların en eski bölümü, Roma devrine (M.Ö. 4. Yüzyıl) tarihlendirilmektedir. Trabzon surları; Yukarı Hisar, İç Kale, Ortahisar ve Aşağı Hisar bölümlerine sahiptir (Anonim, 2011:18-21).

Trabzon ilinde tarihi cami ve türbeler de ilgi çekicidir. Trabzon ilinde Fatih Cami (Ortahisar), Gülbahar Hatun Cami (Ortahisar), Yeni Cuma Cami (Ortahisar), İskender Paşa Cami (Ortahisar) gibi tarihi Camiler; Ahi Evren Dede Türbesi (Ortahisar), Gülbahar Hatun Türbesi (Ortahisar), Emir Mehmet Türbesi (Ortahisar), Hamzapaşa (Açık Türbe) Türbesi (Ortahisar), Haçkalı Baba Türbesi (Düzköy) gibi tarihi türbeler vardır (Anonim, 2012a; Zaman, 2012; Anonim, 2011; URL-9). Fatih Cami (Ortahisar), tarihi ve mimarisiyle ilgi çekicidir. Bizans dönemine ait olan bu önemli yapı, daha önceleri Altınbaşlı Meryem Kilisesi adıyla kilise olarak kullanılmıştır (Özen, 2010'dan akt. Zaman, 2012:210). M.S. 914 yılında Roma İmparatoru Konstantin'in yeğeni tarafından eski bir Roma tapınağı üzerine inşa edildiği sanılan yapı, 1461 yılındaki fetihden sonra camiye çevrilmiş ilk kilisedir (Zaman, 2012:210-211).

Trabzon ilinde tarihi su yapıları da bulunmaktadır. Bu bağlamda ilde Paşa Hamamı (Ortahisar), Meydan Hamamı (Ortahisar), Sekizdirekli Hamam (Ortahisar), Meydan Hamamı (Ortahisar) tarihi hamamlar; İskender Paşa Çeşmesi (Ortahisar), Kavakmeydanı Şadırvanı (Ortahisar), Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi (Ortahisar), Abdullah Paşa Çeşmesi (Ortahisar) gibi tarihi çeşmeler; Tabakhane Köprüsü (Ortahisar), Zağnospaşa Köprüsü (Ortahisar), Değirmendere Köprüsü (Ortahisar) gibi tarihi köprüler bulunmaktadır (Anonim, 2012a; Zaman, 2012; Anonim, 2011; URL-9). Ortahisar ilçesinde yer alan Sekizdirekli hamamın 1072-1075 yıllarında Selçuklular tarafından yapıldığı iddia edilmektedir. Trabzon ilindeki en eski Türk hamamı olan Sekizdirekli hamam, ildeki en dikkat çekici tarihi su yapılarından (Horuluoğlu, 1978'den akt. Zaman, 2012:275).

Trabzon ilinde Taşhan (Ortahisar), Vakıfhan (Ortahisar), Alacahan (Ortahisar), Yalıhan (Ortahisar), Anadolu Han (Ortahisar), Sabırhan (Ortahisar) gibi tarihi hanlar da mevcuttur (Anonim, 2012a; Zaman, 2012; Anonim, 2011; URL-9). Bunlar içerisinde Ortahisar ilçesinde yer alan Taşhan dikkat çekicidir. Söz konusu yapı, Trabzon Valisi İskender Paşa tarafından 1531-1533 tarihinde inşa ettirilmiştir. Düzgün moloz taştan yapılmış olan han, Osmanlı Dönemi'nin avlulu 2 katlı şehir hanlarının en güzel örneklerindedir. Giriş kapısı kuzeyden olup metal kaplama ahşap kapısı dikkat çekici bir güzelliğe sahiptir. Han zaman içinde onarım geçirmiştir. Çatısı 1980 yılında, beton mozaik olarak değiştirilmiştir (Anonim, 2012a: 324). İldeki geçmiş dönemlerin ticaret kültürünü ve yaşantısını göstermesi açısından önemli bir kültür varlığıdır.

Trabzon ilinde Memişağa Konağı (Sürmene), Yarımbıyıklıoğlu Evi (Ortahisar), Kundupoğlu Evi (Ortahisar), Çakırağa Konağı (Ortahisar), Nemlizade Konağı (Ortahisar) gibi sivil mimari örnekleri de vardır (Anonim, 2012a; Zaman, 2012; Anonim, 2011; URL-9). Bunlar içerisinde Sürmene ilçesinde yer alan Memişağa Konağı dikkat çekicidir. Sürmene'nin 4 km doğusunda Balıklı mevkiinde bulunan konağın 18. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Bina zemin ile birlikte iki katlı olup kale planlıdır. Köşelerinde dışa doğru çıkıntıları vardır. Binanın dış yapısı kesme taştan yapılmıştır. Kapı ve pencere kanatlarında zengin süsleme sanatı kullanılmıştır. Saçaklar ve oda

tavanlarında kalem işi süsleme yapılmıştır. Binanın 2. katında bulunan odanın tavanında vantilatör vazifesi gören bir parça vardır. Tavanın bu özelliğinden dolayı konağa halk arasında "Döner Tavanlı Konak" olarak da bilinmektedir iştir (Anonim, 2012a: 333). Günümüzde televizyon dizilerine de ev sahipliği yapan konak, mimarisiyle ilgi çekicidir.

Trabzon ilinde çok sayıda kültür varlığının sergilendiği müzeler de bulunmaktadır. İldeki Trabzon Müzesi (Ortahisar), Ayasofya Müzesi (Ortahisar), Atatürk (Gazi Köşkü) Müzesi (Ortahisar), Cevdet Sunay Müzesi (Ortahisar), Trabzonspor Müzesi (Ortahisar) gibi müzeler ilgiyle ziyaret edilen kültür varlıklarına ev sahipliği yapmaktadır. Bunlara ek olarak ilde kemeçe eşliğinde oynanan horonlar; bakırcılık, ağaç işçiliği (yayık, külek, sepet, şimşir kaşık), dokumacılık (heybe, çanta, keşan, peştamal, çorap) gümüş işçiliği (kazazlık), altın işlemeciliği (hasır bilezik), bıçak işlemeciliği (Sürmene bıçağı), telkari, taş işçiliği gibi el sanatları vardır. İlde mısır çorbası, lahana çorbası, etli lahana sarması, Trabzon döneri, hamsili pilav, hamsi kuşu, hamsili kaygana, kuymak, Akçaabat köftesi, Trabzon peynirlişi, Trabzon burmalısı, Trabzon ekmeği, pide gibi yöresel yemekler; kadın kıyafetleri (çiçek desenli başörtü, peştamal, püsküllü ve desenli yün kumaş (lahori), çarık ve renkli çoraplar) ve erkek kıyafetleri (zıpka, nazarlık, başlık, yelek, aba, kavlık, yağdanlık) gibi yöresel kıyafetler de ilgi çekicidir. İlde çok yayla festivali de yapılmaktadır (Anonim, 2012a; Zaman, 2012; Anonim, 2011; [URL-9](#)). Karadeniz Bölgesi'nin turistik anlamda parlayan yıldızı olarak ifade edebileceğimiz Trabzon ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.4. Bayburt

Bayburt ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda tarihi kaleler, tarihi camiler ve türbeler, tarihi köprüler, tarihi hanlar ve hamamlar, yöresel oyun ve yemekler, yöresel el sanatları, yöresel kıyafetler ve yöresel festivaller gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Bayburt ilinde 49 sivil mimari örneği, 5 kalıntı, 28 dinsel yapı, 20 kültürel yapı, 10 idari yapı, 6 askeri yapı, 17 mezarlık, 8 şehitlik, 1 anıt ve abide olarak toplamda 144 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır ([URL-6](#)).

Bayburt ilinde tarihi ve kültürel çekiciliklerden birisi de tarihi kalelerdir. Bunlardan özellikle Bayburt Kalesi ve Saruhanlı Kalesi gibi tarihi kaleler, tarihsel geçmişleri ve mimarileriyle ilgi çekicidir (Gürdal, 2014; Baldiran ve Ulubay, 2008; Arslan ve Çöteli, 2015; [URL-10](#); [URL-11](#)). Bayburt Kalesi, Bayburt şehrinin kuzeyinde ve Çoruh Nehri'nin kenarında yer alan, deniz seviyesinden 1610 m yükseklikte başlayıp 1666 m'ye ulaşan kayalık bir tepe üzerinde inşa edilmiştir (Arslan ve Çöteli, 2015:190). Bayburt Kalesi'nin M.Ö. 401-400 yıllarında Urartular döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir (Xnephon,1939'dan akt. Arslan ve Çöteli, 2015:191).

Bayburt ilinde inanç turizmi bağlamında değerlendirilebilecek tarihi cami ve türbeler de bulunmaktadır. Bunlar içerisinde Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesut tarafından 1282-1298

yıllarında yaptırıldığı iddia edilen, planı, taç kapılardaki geometrik süslemeleri, minare yapısı ve çini dekorasyonu ile 13. Yüzyıl başlarında yapılmış olan Selçuklu camileriyle benzer özelliklere sahip Ulu Cami dikkat çekicidir (Arslan ve Çöteli, 2015:196). Bunun yanı sıra Bayburt Merkez’de yer alan, 1514-1515 yıllarında Zahit Efendi tarafından yaptırılan Zahit Efendi Cami, Demirözü ilçesine bağlı Pulur (Gökçedere) kasabasında Akkoyunlulardan Korkmaz Bey’in oğlu Ferahşat Bey tarafından 1517 yılında yaptırılan Pulur (Gökçedere) Feratşah Bey Cami gibi tarihi camiler vardır. Bayburt Merkez’de yer alan Akkoyunlu devletinin kurucularından Turali Bey oğlu Kutlu Bey’e ait olan Kutlu Bey Türbesi, Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed’in (SAV) sancaktarı, İstanbul’un manevi fetih kumandanı, Eyüp El Ensari’nin dava arkadaşı, sahabeye ait olan Abdulvahab Gazi Türbesi gibi inanç yapıtları da vardır (Gürdal, 2014; Baldıran ve Ulubay, 2008; Arslan ve Çöteli, 2015; URL-10; URL-11).

Bayburt ilinde Bent Hamamı, Paşaoğulları Hamamı, Meydan Hamamı, Korgan Köprüsü gibi tarihi su yapıları da mevcuttur (Gürdal, 2014; Baldıran ve Ulubay, 2008; Arslan ve Çöteli, 2015; URL-10; URL-11). Bunlardan Bent Hamamı, 16. Yüzyılda yapıldığı muhtemel bir tarihi su yapısıdır. Plan şeması klasik dört eyvanlı, köşe halvetli hamam tipindedir. Hamamda taş malzeme kullanılmıştır (Arslan ve Çöteli, 2015:196). Buna ek olarak ilde Kop Şehitleri Abidesi, Demirözü Harabeleri, Saat Kulesi, Aydıntepe Yeraltı Şehri, Taşhan gibi tarihi yapıtlar da bulunmaktadır. Bunlardan Taşhan adlı bedestenin kitabesinin günümüze gelememiş olması nedeniyle yapının kesin inşa tarihi bilinmemektedir. Bedesten, plan özellikleri itibarıyla sade ve tek hacimli bedestenler grubunda olup (Cezar,1985’ten akt Arslan ve Çöteli, 2015:199.), 16. yüzyıl sonları ve 17. yüzyıl ortalarında inşa edildiği tahmin edilmektedir (Tunçel, 2000’den akt. Arslan ve Çöteli, 2015:199).

Bayburt ilinde özel bir müze olan Baksı Müzesi de ilgi çekicidir. Müze, Doğu Karadeniz’de, Bayburt’un 45 km dışında, Çoruh Vadisi’ne bakan bir tepenin üzerinde kuruludur. Eski adıyla Baksı, bugünkü adıyla Bayraktar köyünde yükselen bu sıra dışı müze, çağdaş sanat ve geleneksel el sanatlarına aynı çatı altında yan yana, iç içe yer vermektedir. Bayburt ilinde sivil mimari örneği olarak özgün mimariye sahip Bayburt evleri de ilgi çekicidir. Ev, avlu, sofa gibi bölümlerden meydana gelen bu evlerde, dam diye tabir edilen ahır ve samanlık bölümü olan “merek” evin tamamlayıcı unsurlarındandır. Binanın alt iki katı taştan, üst katı ise ahşap ve çamurun karışımı olan harpuştadan oluşmaktadır (URL-10; URL-11).

Bayburt ilinde erkekler tarafından oynanan baş bar, baytar barı, aşurma barı ile kadınlar tarafından oynanan yılan inceden öter, saç bağı, kuşburnunun kurusu gibi yöresel halk oyunları; kilim, seccade, ihram dokumacılığı, taş ve bakır işçiliği gibi yöresel el sanatları; kara pancar, su böreği, ekşi lahana, galacoş, kesme çorbası, lor dolması, süt böreği, tatlı çorba, tel helva, yalancı dolma, herse gibi yöresel yemekler de ilgi çekici kültür varlıklarındandır. Bunlara ek olarak kurtuluş şenlikleri, Bayburt Kırklar Şenliği, Geleneksel Tuzlu Festivali, Dede Korkut Kültür ve Sanat Şöleni, Korgan Köprü

Şenlikleri gibi yöresel festival ve şenlikler de ildeki önemli kültürel turistik aktivitelerdir (Gürdal, 2014; Baldıran ve Ulubay, 2008; Arslan ve Çötel, 2015; URL-10; URL-11). Bayburt ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.5. Gümüşhane

Gümüşhane ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda tarihi harabeler ve antik kentler, tarihi kaleler, tarihi camiler ve türbeler, tarihi kiliseler, tarihi köprüler, tarihi hamamlar, yöresel oyun ve yemekler, yöresel el sanatları, yöresel kıyafetler ve yöresel festivaller gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Gümüşhane ilinde 61 sivil mimari örneği, 18 kalıntı, 162 dinsel yapı, 109 kültürel yapı, 6 idari yapı, 13 askeri yapı, 2 endüstriyel ve ticari yapı, 12 mezarlık, 1 şehitlik olarak toplamda 384 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Gümüşhane ili, özellikle harabe ve antik kentleriyle dikkat çekmektedir. Satala Antik Kenti, Santa harabeleri ve Kromini Antik Kenti gibi antik kentler mevcuttur. Arkeolojik kalıntıların en önemlisi Kelkit ilçesi Sadak Köyündeki Satala Antik Kentidir. İlgili kaynaklarda Hititler tarafından kurulduğu belirtilen bölge, Satala Antik Kenti, Asur ve Makedon egemenliklerinin ardından Roma döneminde 60 000 nüfusuyla önemli bir askeri karargah ve yerleşim alanı işlevindeydi. Burası, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 3. Derece Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. Bir diğer antik kent kalıntısı olan Santa harabeleri, Gümüşhane kent merkezine yaklaşık 80 km uzaklıkta, Yağmurdere Bucağı, Dumanlı Köyündedir. Dini, ticari ve kültürel önem taşıyan Santa bölgesi Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı olarak ilan edilmiştir (Günaydın, 2013:21).

Gümüşhane ilinde tarihi kaleler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Esenyurt köyündeki Kov Kalesidir. 130 metre yükseklikteki bir ana kaya üzerinde konumlanmış olan kalenin Selçuklular Dönemi'ne ait olduğu tahmin edilmektedir (Anonim, 2012a:256). Sur duvarları köşeli, yuvarlak ve üçgen burçlarla desteklenmiş olup, duvarlar büyük ve düzgün taşlarla örülmüş durumdadır (Uslu, 1991'den akt. Zaman, 2000: 227). Diğer bir tarihi kale ise Merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan Canca Kalesidir. Kale doğu-batı yönünde arka arkaya 3 bölümden oluşmaktadır (Anonim, 2012a:250). Kral Kızının Köşkü olarak da bilinen, volkanik kayalar üzerinde 15. Yüzyılda inşa edildiği tahmin edilen kaleye, Vank Köyü'nün yanı sıra Kale deresinden de erişim sağlanabilmektedir (Zaman, 2000: 226).

Gümüşhane ilinde tarihi camiler ve türbeler de vardır. Gümüşhane Merkez'de Süleymaniye Mahallesi'nde yer alan Süleymaniye (Ulu) Camisi dikkat çekicidir. Ulu camii ve Cami-i Kebir olarak da bilinen bu eser, 16. Yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle inşa edilmiştir (Zaman, 2000: 226-228; Bingöl, 2007: 396). İldeki önemli türbeler de vardır. Bunlardan ilki, Merkez ilçeye bağlı Tekke beldesinde Trabzon-Erzurum karayolunun üzerinde 1582 yılında III. Murat'ın İran seferi esnasında inşa edilen Çağırğan Baba Türbesidir. Türbe, kare planlı olup, dıştan sekizgen bir piramit şeklinde kubbe ile örtülüdür (Bingöl, 2007: 395). Diğeri ise Gümüşhane'ye yaklaşık 21 km

uzaklıktaki Pir Ahmet Köyü'nde yer alan ve 1550 yılında Kanuni Sultan Süleyman devrinde yapılmış olan Karamanoğlu Pir Ahmet Türbesidir (Zaman, 2000: 227). Türbe, kare planlı olarak taştan inşa edilmiş olup, üzeri yine taştan bir piramidal çatıyla kaplı durumdadır (Bingöl, 2007:395).

İlde özellikle Gümüşhane Merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan Çakallı Kilisesi, Terzili Kilisesi, Cinganlı Kilisesi, Piştovli Kilisesi, Zurnacılı I ve II Kilisesi, İşhanlı Kilisesi gibi inanç yapıtları vardır. Bunlara ek olarak Merkez ilçenin Daltaban Mahallesi'nde yer alan Daltaban Çeşmesi ile Soğuksu Mahallesi'ndeki Osman Ağa Çeşmesi gibi tarihi çeşmeler; Merkez ilçede Gümüşhane-Erzurum yolunun Tohumoğlu kesiminde yer alan Tohumoğlu Köprüsü, Gümüşhane Merkezde Karakol binası yanında Harşit çayı üzerinde yer alan Gümüşhane Köprüsü gibi tarihi köprüler; Gümüşhane Merkez ilçede Süleymaniye Mahallesi'nde Kavaklık, Çaput ve Paşa Hamamı gibi tarihi hamamlar da ilgi çekicidir (Anonim, 2012a; Günaydın, 2013; Zaman, 2000; URL-12; URL-13; URL-14).

Gümüşhane ilinde Gümüşhane evleri, Sarıçiçek köy odaları, Özdenoğlu Konağı, Balyemez Konağı, Aytaç Konağı gibi sivil mimari örnekleri de vardır. Tarihi Gümüşhane evleri genellikle iki katlı olup geniş bir meyve bahçesi içerisindedir. Evlerden müstakil olarak ve bahçede helâ, ahır-samanlık, mutfak, hamam-çamaşırhane gibi yardımcı alanlar mevcuttur. Bu yapılarda kullanılan taş, kerpiç, ahşap ana yapı malzemelerini oluştururken; saç, kiremit, toprak gibi malzemeler damlarda, tuğla ise bacalarda kullanılmaktadır (Günaydın, 2013:15). İldeki tek müze olan Gümüşhane İkişevler Etnografya Müzesi de görülmeye değerdir (Anonim, 2012a; Günaydın, 2013; Zaman, 2000; URL-12; URL-13; URL-14).

Gümüşhane ilinde ağır bar, baş bar, bıçak oyunu, sarı kız, tillora gibi yöresel halk oyunları ile gendime çorbası, kuşburnu çorbası, mantı çorbası, gavut çorbası, enişte çorbası, borani, herse, galacoş gibi yöresel yemekler de vardır. Geleneksel kıyafetler olarak erkeklerin giydiği gömlek, zıpka-zıvga-zıfka, cepken-kapalı yelek-yelek-cepken, aba-ceket, çarık-yemeni veya kabaralı kundura, fes veya kukulat, kemer-silahlık veya kuşak, yün çorap ile kadınların giydiği iç gömlek, içlik entari (mintan), üç etek, göğüslük, yelek, sarka, don (tuman), şal kuşak, şal peştamal, tepelik veya fes, yaşmak-çember, yün çorap, çarık veya kabaralı kundura dikkat çekicidir. İlde Şiran Tomara Şelalesi Kültür ve Turizm Festivali, Gümüşhane Uluslararası Kuşburnu-Pestil Kültür ve Turizm Festivali, Kadirga, Kazıkbeli ve Harmancık Yayla Şenlikleri gibi geleneksel şenlikler ve festivaller de yapılmaktadır (Anonim, 2012a; Günaydın, 2013; Zaman, 2000; URL-12; URL-13; URL-14). Gümüşhane ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.6. Ordu

Ordu ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda kaya mezarları, tarihi kaleler, tarihi camiler ve türbeler, tarihi kiliseler, tarihi köprüler, tarihi hamamlar,

yöresel oyun ve yemekler, yöresel el sanatları, yöresel kıyafetler ve yöresel festivaller gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Ordu ilinde 310 sivil mimari örneği, 11 kalıntı, 68 dinsel yapı, 56 kültürel yapı, 9 idari yapı, 5 askeri yapı, 5 endüstriyel ve ticari yapı, 81 mezarlık, 1 korunmaya alınan sokak olarak toplamda 546 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Ordu ilinde dikkati çeken tarihi ve kültürel çekiciliklerden birisi kaya mezarlarıdır. En fazla kaya mezarı, Mesudiye ilçesinde bulunmaktadır (Baldıran ve Ulubay, 2008: 412). Başlıca kaya mezarları Hisarbey Köyü Kaya Mezarı, Delikkaya Mezarı, Dikenlice Kaya Mezarı, Sucuali Kaya Mezarı, Tozkoparan Kaya Mezarı, Sırma Kaya Mezarı, Kıranyağmur Köyü Kaya Mezarı gibi kaya mezarlarıdır (Anonim, 2015a; Anonim, 2015b; Anonim, 2012a; Baldıran ve Ulubay, 2008; Gürdal, 2014; URL-15; URL-16). Ordu ilinde Bolaman Kalesi, Kurul Kalesi, Ünye Kalesi gibi çok sayıda tarihi kale de bulunmaktadır. Ünye Kalesi, görüntüsüyle dikkat çekicidir. 2 500 yıllık bir tarihsel geçmişe sahip olan Ünye Kalesi, Kaleköy'de yer almaktadır. Dik yamaçlar üzerine kurulan duvarlar ve sütunler hala varlığını sürdürmektedir. Çevresine göre oldukça yüksek olan kale, 11. ve 12. yüzyıllarda mühtahkem mevki olarak değerlendirilmiştir (Anonim, 2015a: 73).

Ordu ilinde Eskipazar (Bayrambey) Cami, Laleli (Çivisiz) Cami, Yenipazar Cami gibi tarihi camiler ile Şid Abdal (Şidlü Dede) Türbesi ve Yunus Emre Türbesi tarihi türbeler de bulunmaktadır. Altınordu ilçesindeki Eskipazar (Bayrambey) Cami, mimarisıyla ve tarihsel önemiyle dikkat çekicidir. Dikdörtgen şekilli cami, 1380 yılında Hacıemiroğulları tarafından kurulmuş ve daha sonraki dönemlerde de çeşitli onarımlar görmüştür. Caminin iki hamamı bulunmaktadır (Anonim, 2015b:77). Pencere kapakları ve minberi ahşap oymacılığının güzel parçalarından olup Ankara Etnografya Müzesinde sergilenmektedir (Anonim, 2012a:279). Ordu ilinde Yason Kilisesi, günümüzde kültür merkezi olarak kullanılan Eski Kilise ve Taşbaşı Kilisesi gibi tarihi kiliseler de bulunmaktadır. Ordu ili tarihi su yapıları bakımından da zengindir. Osmanpaşa Şadırvanı, Osmanbey Çeşmesi, Kirazlıman Çeşmesi gibi tarihi çeşmeler; Başkotanı Köprüsü, Akoluk Köprüsü, Kemer Köprü gibi tarihi köprüler; Eskipazar hamamları, Çifte Hamam, Ordu Saray Hamamı gibi tarihi hamamlar bulunmaktadır (Anonim, 2015a; Anonim, 2015b; Anonim, 2012a; Baldıran ve Ulubay, 2008; Gürdal, 2014; URL-15; URL-16).

Ordu ilinde sivil mimari örnekleri de dikkat çekicidir. Bunlara örnek olarak; Ünye ilçesindeki Kadılar Yokuşu Tarihi Evleri, Altınordu ilçesindeki Taşbaşı Sıtkıcan Caddesi (Menekşe Sokak) Evleri ve Fatsa ilçesindeki Hazinedaroğlu Konağı verilebilir. İldeki konak ve evlerin bazıları müze olarak kullanılmaktadır. Bunlara örnek olarak da Altınordu ilçesindeki Paşaoğlu Konağı (Etnografya Müzesi) ve Ünye ilçesindeki Müze Evi verilebilir. Ordu ilinde horon ve karşılama oyunları gibi yöresel halk oyunları; çeşitli müzik aletleri yapımı (kemençe, bağlama, davul, zurna, klarnet yapımı ve dokumacılık (kilim, sicim, kolan, heybe) gibi el sanatları; pancar çorbası, pancar sarması, hamsi buğulama, hamsi köftesi, galdirik kavurması, sakarca mıhlaması, bolaman pidesi, balkabağı tatlısı,

çilek reçeli, pekmez tatlısı yağlaşı, papa (siyah üzüm tatlısı) gibi yöresel yemekler mevcuttur. Bunlara ek olarak ilde özellikle yayla festivalleri (Çambaşı Yayla Şenliği) ve kar festivalleri (Çambaşı Kar Festivali) gibi yöresel şenlik ve festivaller de yapılmaktadır (Anonim, 2015a; Anonim, 2015b; Anonim, 2012a; Baldıran ve Ulubay, 2008; Gürdal, 2014; URL-15; URL-16). Ordu ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.7. Samsun

Samsun ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda höyükler, antik kentler, kaya mezarları, tarihi camiler ve türbeler, tarihi hamamlar, müzeler, yöresel oyunlar, yöresel el sanatları ve yöresel festivaller gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Samsun ilinde 405 sivil mimari örneği, 16 kalıntı, 2 korunmaya alınmış sokak, 124 dinsel yapı, 128 kültürel yapı, 55 idari yapı, 5 askeri yapı, 24 endüstriyel ve ticari yapı, 71 mezarlık, 1 şehitlik, 2 anıt ve abide olmak üzere toplamda 833 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Samsun ilinde çok sayıda tarihi ve kültürel çekicilik bulunmaktadır. Samsun ilinde Büyük Cami (İlkadım), Yalı Cami (İlkadım), Kurşunlu Cami (İlkadım), Hacı Hatun Cami (İlkadım), Kale Cami (İlkadım), Pazar Cami (İlkadım) gibi tarihi camiler; Seyyid Kudbettin Türbesi (İlkadım), Kılıçdede Türbesi (İlkadım), Emir Mirzabey Türbesi (Bafra), Hızırbey Türbesi (Bafra) ve Mustafabey Türbesi (Havza) gibi tarihi türbeler; Mather Dolarosa Kilisesi (İlkadım) gibi tarihi kiliseler gibi inanç yapıtları vardır. İlde Taşlı Çeşme (İlkadım), Hüseyin Bey Çeşmesi; Çifte Hamamı (İlkadım), Şifa Hamamı (İlkadım), Kırkgözü-Aslanağzı Hamamı (Havza), Küçük Hamam (Şifa Kaplıcası-Havza) gibi tarihi su yapıları vardır (URL-17; URL-18; Güngördü, 2003: 190; Gürdal, 2014: 480-481).

Samsun ilinde Dündartepe (Öksürüktepe) Ören Yeri (ilkadım), Tekkeköy Ören Yeri (İlkadım), İkiztepe Ören Yeri (Bafra), Kaledoruğu höyüğü (Kavak), Lerdüğe Tümülüsü (Havza) gibi ören yerleri bulunmaktadır. Bunlar içerisinde İlkadım ilçesinde yer alan Dündartepe (Öksürüktepe) Ören Yeri, tarihsel ve arkeolojik açıdan oldukça önemlidir. 15 m yüksekliğinde olan ören yerinde Kalkolitik, Eski Tunç Çağı ve Hitit çağlarına ait üç kültür katı bulunmaktadır. Tepesindeki en son yerleşmenin Eski Tunç Çağı'na tarihlendirildiği, höyüğün eteklerinde ise Hitit yerleşmesi tespit edilmiştir. İlde (Themiskyra (Terme) antik kenti ve Amisos (Samsun) antik kenti kalıntıları da vardır. İlde kaya mezarları da mevcuttur. Samsun ilinde Samsun Atatürk Müzesi, Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Gazi Müzesi gibi müzeler de çok sayıda tarihi ve kültürel miras sergilenmektedir (URL-17; URL-18; Güngördü, 2003: 190; Gürdal, 2014: 480-481).

Samsun ilinde Alaçam, Sarıkız, Tombul gelin, Samsun sallaması, Bafra, Sarıkız ikileme, Demirağa, Zirto, Kabadayı, Kasap ve horon türleri gibi yöresel halk oyunları; halı, kilim, bez dokumacılığı, taş işçiliği, oya, kunduracılık, bakır işlemeciliği, hasır dokumacılığı, zembil örücülüğü, çorap, kuşak dokumacılığı, ağaç oymacılığı vb. gibi yöresel el sanatları; Yaşar Doğu

Şenlikleri, geleneksel karakucak güreşleri, hıdrellez şenlikleri, 19 Mayıs Kültür ve Sanat Festivali, yayla şenlikleri (Uzunçayır yaylası, Kapaklı Çeşme) gibi yöresel festivaller ile Bandırma Vapuru gibi tarihi ve kültürel miras ürünleri mevcuttur (URL-18). Samsun ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.8. Tokat

Tokat ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda tarihi kaleler, tarihi camiler ve türbeler, tarihi hanlar, tarihi kervansaraylar, tarihi konaklar, tarihi hamamlar ve müzeler gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilik bulunmaktadır. Tokat ilinde 589 sivil mimari örneği, 20 kalıntı, 140 dinsel yapı, 110 kültürel yapı, 19 idari yapı, 3 askeri yapı, 14 endüstriyel ve ticari yapı, 25 mezarlık olmak üzere toplamda 920 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Tokat ilinde çok sayıda tarihi ve kültürel çekicilik bulunmaktadır. Tokat ilinde Tokat Kalesi (Merkez ilçe), Zile Kalesi (Zile) gibi tarihi kaleler; Meydan (Hatuniye) Cami (Merkez İlçe), Behzat Cami (Merkez İlçe), Ulu Cami (Merkez İlçe), Ali Paşa Camisi (Merkez İlçe) gibi tarihi camiler; Ebu Şems Hanegahı-Vezir Ahmet Paşa Mescid ve Türbesi (Merkez İlçe), Sentimur Türbesi (Merkez İlçe), Aceşir Türbesi (Merkez İlçe), Sümbül Baba Zaviye ve Türbesi (Merkez İlçe), Sefer Paşa Mescit ve Türbesi (Merkez İlçe) gibi tarihi türbeler mevcuttur. Bunun yanı sıra Hıdırlık Köprüsü (Merkez İlçe), Pervane Hamamı (Merkez İlçe), Sultan Hamamı (Merkez İlçe), Paşa Hamamı (Merkez İlçe), Çay Hamamı (Merkez İlçe) gibi tarihi su yapıları; Gök Medrese (Pervane Darüşşifası-Merkez İlçe), Çukur Medrese (Merkez İlçe), Mehperi Hatun Kervansarayı (Merkez İlçe), Saat Kulesi (Merkez İlçe), Taşhan (Merkez İlçe), Paşahanı (Merkez İlçe) gibi tarihi yapıları da vardır. Bunlara ek olarak Latifoğlu Konağı, Yoğurtçuoğulları Konağı, Maaz Gürkan Evi, Musluoğlu Konağı gibi sivil mimari örnekleri de bulunmaktadır. İlde 600 yıllık geçmişe sahip olan yazmacılık, dokumacılık (kilim, cicim ve halı), bakırcılık gibi yöresel el sanatları önemlidir. Ayrıca Tokat Müzesi'nde çeşitli tarihi ve kültürel varlıklar sergilenmektedir (URL-21; URL-22).

Tokat ilindeki bu zengin tarih ve kültür varlığının hepsi ilgi çekici olsa da özellikle Tokat'ın simgelerinden birisi olarak kabul edilen Saat Kulesi'nden bahsetmek yararlı olacaktır. Tokat Merkez'e bağlı Behzat semtinde kentin her yerinden görülecek şekilde, 1902 yılında inşa edilmiştir. Kapısı güney yönünde olup, yüksekliği 33 metre olan yapı, kesme taştan yapılmıştır. 2. Abdülhamit'in Padişah oluşunun 25. yılı için halkın yardımlarıyla, Mutasarrıf Bekir Paşa ve Belediye Reisi Mütevellioğlu Enver Bey tarafından inşa ettirilmiştir. 1917 yılında Alafrangaya çevrilen saat kısmı, dört yöne büyük kadranlarla her yarım ve saat başlarında iki dakika ara ile çalmaktadır. Sesi kentin birçok yerinden duyulabilmekte olan Saat Kulesi, ildeki görülmeye değer kültür varlıklarındandır (URL-21; URL-22). Tokat ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.9. Amasya

Amasya ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda tarihi kaleler, kaya mezarları, tarihi camiler ve türbeler, tarihi hanlar, tarihi bedestenler; tarihi konaklar, tarihi hamamlar, tarihi köprüler, müzeler, yöresel el sanatları ve yöresel halk oyunları gibi pek çok kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Amasya ilinde 245 sivil mimari örneği, 12 kalıntı, 1 korunmaya alınan sokak, 114 dinsel yapı, 141 kültürel yapı, 17 idari yapı, 4 askeri yapı, 8 endüstriyel ve ticari yapı, 59 mezarlık ve 4 şehitlik olmak üzere toplamda 605 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Antik çağın en önemli coğrafyacılarından olan Strabon'un doğum yeri olan Amasya pek çok tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. Amasya ilinde Amasya Kalesi (Merkez İlçe), Kaleköy Kalesi (Merkez İlçe), Gökçeali Kalesi (Göynücek), Baraklı Kalesi (Taşova); Gökmedrese Cami (Merkez İlçe), Gümüşlü Cami (Merkez İlçe), Bayezid Paşa Cami (Merkez İlçe), Yörgüç Paşa Cami (Merkez İlçe) gibi tarihi camiler; Toruntay Türbesi (Merkez İlçe), Halifet Gazi Türbesi, Cumudar Türbesi (Merkez İlçe), Hamdullah Efendi Türbesi (Merkez İlçe) gibi tarihi türbeler mevcuttur. Bunun yanı sıra Ezine Pazar Hanı (EzinePazar), Merzifon Taş Hanı (Merzifon), Amasya Taş Hanı (Merkez İlçe); Narlıbahçe Çeşmesi (Merkez İlçe), Hatuniye Çeşmesi (Merkez İlçe), Hünkâr Çeşmesi (Merkez İlçe), Kadılar Çeşmesi (Merkez İlçe), Çilehane Çeşmesi (Merkez İlçe) gibi tarihi çeşmeler; Alçak Köprü (Merkez İlçe), Çağlayan Köprü (Merkez İlçe), Kuç Köprü (Merkez İlçe), Meydan (İstasyon) Köprüsü (Merkez İlçe) gibi tarihi köprüler; Mustafa Bey Hamamı (Merkez İlçe), Kumacık Hamamı (Merkez İlçe), Paşa Hamamı (Merzifon) gibi tarihi hamamlar ile Kral Kaya Mezarları gibi ören yerleri de vardır (Gürdal, 2014: 450-451; URL-23; URL-24).

Geleneksel mimariye sahip Amasya evleri ile bedestenler (Amasya Bedesteni, Merzifon Bedesteni, Gümüşhacıköy Bedesteni de ilgi çekicidir. Amasya Müzesi (Merkez İlçe), Hazeranlar Konağı (Etnografya Müzesi), Alpaslan Müzesi (Taşova), Şehzadeler Müzesi (Merkez İlçe), Sabuncuoğlu Tıp ve Cerrahi Tarihi Müzesi (Merkez İlçe) gibi müzelerde birbirinden ilginç kültür varlıkları sergilenmektedir. İlde yelleme, mahir çavuş ve sim sim gibi yöresel halk oyunları; halı-kilim dokumacılığı, teneke semaver yapımı, peştamal-çarşaf dokuma, iğne oyası, ağaç işleri, demircilik gibi yöresel el sanatları da önemli kültür varlıklarındandır (Gürdal, 2014: 450-451; URL-23; URL-24). Bunlara ek olarak Amasya ilinde Geleneksel Okçuluk Festivali, Karakucak Güreş Yarışması, yayla şenlikleri ve anma etkinlikleri de düzenlenmektedir.

Amasya ilinde Amasya Kalesi ilgi çekici tarihi yapılardan birisidir. Amasya il merkezinin kuzeyini kaplayan Harşena Dağı üzerinde yer alan kale, Harşena Kalesi adıyla da bilinmektedir. Amasya Kalesi'nin üzerinde inşa edildiği kaya denizden 700 m, Yeşilirmak'tan ise 300 m yüksektedir. Bazı tarihçilere göre kaleyi Pontus Kralı Mithridates tarafından inşa ettirilmiştir. Kale, İçeri Şehir (Hatuniye Mahallesi), Kızlar Sarayı ve Yukarı Kale (Harşena) olmak üzere üç bölümden

oluşur. Tarihi kimliği, mimarisi ve konumuyla görülmeye değer kültür varlıklarındandır (Anonim, 2018:45-46). Amasya ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.10. Sinop

Sinop ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda tarihi kaleler, kaya mezarları, tarihi camiler ve türbeler, tarihi hanlar, tarihi bedestenler; tarihi konaklar ve müzeler gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Sinop ilinde 360 sivil mimari örneği, 51 kalıntı, 1 korunmaya alınan sokak, 74 dinsel yapı, 59 kültürel yapı, 19 idari yapı, 16 askeri yapı, 16 endüstriyel ve ticari yapı, 74 mezarlık ve 3 anıt ve abide olmak üzere toplamda 673 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Ünlü filozof Diyojen'in doğum yeri olan Sinop ilinde Sinop Kalesi (Merkez İlçe), Boyabat Kalesi (Boyabat) gibi tarihi kaleler vardır. Bunun yanı sıra Alaaddin Cami (Merkez İlçe), Saray Cami (Merkez İlçe), Cezayirli Ali Paşa Camisi (Merkez İlçe), İskele Cami (Merkez İlçe) gibi tarihi camiler; Seyit İbrahim Bilal Hazretleri Türbesi (Merkez İlçe), Sultan Hatun Türbesi (Merkez İlçe), Hatunlar Türbesi (Merkez İlçe), Yesari Baba Türbesi (Merkez İlçe), Yeşil Türbe (Merkez İlçe), Tayboğa Türbesi (Merkez İlçe) gibi tarihi türbeler ile Balatlar Kilisesi (Merkez İlçe) gibi tarihi kiliselerin oluşturduğu inanç yapıtları da mevcuttur. Ayrıca Yakup Ağa Konağı (Gerze) gibi sivil mimari örnekleri; Durakhan (Durağan) gibi kervansaraylar; Salar Köyü (Boyabat) Kaya Mezarı, Ambarkaya (Durağan) Kaya Mezarı ve Terelek Kaya Mezarı (Durağan) gibi kaya mezarları; Pervane Medresesi (Merkez İlçe) gibi tarihi yapılar da bulunmaktadır (Anonim, 2010a; Güngördü, 2003. 195; Gürdal, 2014:482-484; URL-25; URL-26).

Birçok tarihi ve kültürel çekicilik bulunduğu Sinop ilinde, Sinop Tarihi Cezaevi ilgi çekici kültürel miraslardan birisidir. Sinop'un 1214 yılında Anadolu Selçukluları tarafından fethedilmesinden sonra Sultan İzzeddin Keykavus'un emriyle bir iç kale inşa ettirilmiştir. Selçuklu Dönemi'nden itibaren uzun süre tersane olarak işlev gören İç kalenin burçları 1560 yılından itibaren zindan olarak da kullanılmıştır. İç kale içindeki cezaevi 1882 yılında Mutasarrıf Veysel Paşa döneminde inşa edilmiştir. Kuzey-güney konumlu, U planlı bir yapı olan tarihi cezaevi, kesme taştan yapılmış, her bölümü yüksek avlu duvarları ile birbirinden ayrılmış bulunan üç kısımdan meydana gelmektedir. 1996 yılında tamamen boşaltılarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilen tarihi cezaevi, 2000 yılından itibaren ziyaretçilere açılmıştır (URL-25). Sinop ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.11. Çorum

Çorum ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda ören yerleri, kaya mezarları, tarihi kaleler, tarihi camiler, tarihi türbeler, saat kuleleri, tarihi köprüler, sivil mimari örnekleri ve müzeler gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Çorum ilinde

105 sivil mimari örneği, 2 kalıntı, 1 korunmaya alınan sokak, 76 dinsel yapı, 63 kültürel yapı, 8 idari yapı, 7 askeri yapı, 14 mezarlık olmak üzere toplamda 276 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Çorum ilinde Çorum Kalesi (Merkez İlçe), Osmancık Kalesi (Osmancık), İskilip Kalesi (İskilip) gibi tarihi kaleler vardır. Bunun yanı sıra Yivlik Akşemseddin Hz. Camisi (İskilip), Akşemseddin Cami (Osmancık), Osmancık İmaret Cami (Osmancık), Ulu Cami (Merkez İlçe), Hıdırlık Cami (Merkez İlçe), Hacı Hamza Sinan Paşa Cami (Kargı), Örencik Köyü Cami (Kargı), Şeyh Muhiddin Yavsi Cami (İskilip), Oğuz Köyü Cami (Kargı) gibi tarihi camiler; Koyunbaba Türbesi (Osmancık), Elvan Çelebi Türbesi (Mecitözü), Sahabe Türbeleri (Suheybi Rumi, Ubeyd-i Gazi ve Kereb-i Gazi), Elvan Çelebi Türbesi (Mecitözü), Atıf Hoca Anıt Mezarı (İskilip), Hüseyin Gazi Türbesi (Alaca) gibi tarihi türbelerin oluşturduğu inanç yapıtları da vardır. Ayrıca Hacı Hamza Hamamı (Kargı), Koyunbaba Köprüsü (Osmancık), Baltacı Mehmet Paşa Çeşmesi (Osmancık) gibi tarihi su yapıları; Velipaşa Konağı (Merkez İlçe), tarihi Dulkadiroğulları konakları (Boğazkale), Kırsal Tarım ve Yaşam Müzesi (İsmet Eker Konağı-Merkez İlçe), Hacı Hamza Evleri (Kargı), Yazmalı Konak (İskilip), Çatalkara Kültür ve Sanat Evi (İskilip) gibi sivil mimari örnekleri de ilgi çekicidir. Bunlara ek olarak Çorum Müzesi, Alacahöyük Müzesi (Alaca), Boğazköy Müzesi (Boğazkale) gibi müzeler; Çorum Saat Kulesi (Merkez İlçe), Sungurlu Saat Kulesi (Sungurlu) gibi tarihi saat kuleleri; Kapılıkaya Kaya Mezarı (Laçın), Gerdekkaya Mezarı (Alaca) İskilip Kaya Mezarı gibi kaya mezarları da bulunmaktadır (Anonim, 2018a; Anonim, 2018b).

İlde en dikkat çekici tarihi ve kültürel çekicilikler ise Alacahöyük (Alaca), Hattuşa (Boğazkale), Şapınova (Ortaköy) ören yerleridir. Bunlardan Boğazkale ilçesinde yer alan Hattuşa, 1986 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine giren ören yeridir. Hattuşa, Hitit İmparatorluğu'nun yalnızca idari başkenti değil, aynı zamanda ülkenin de dini merkezidir. Hattuşa, Hitit İmparatorluk döneminde altı kilometre uzunluğunda surla çevrelenmiştir. Bu surlar üzerinde anıtsal şehir kapıları vardı. Bunlar, Aslanlı Kapı, Kral Kapı ve kentin güney ucunda 71 m uzunluğunda ve 3 m yüksekliğindeki Yer Kapı'dır. Hattuşa'nın en büyük dini yapısı olan Büyük Tapınak, en ilgi çekici kutsal yapısı ise Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı'dır. Tapınak'ta 90'dan fazla tanrı ve tanrıça, kabartma olarak kaya üzerine nakşedilmiştir (Anonim, 2018a). Çorumda bir başka önemli ören yeri Alaca ilçesinde bulunan Alacahöyük'tür. 1835 yılında W.G. Hamilton tarafından keşfedilen ve döneminin önemli bir kült ve sanat merkezi olan Alacahöyük'te 4 uygarlık çağı gün yüzüne çıkarılmıştır. Hatti Uygarlığı'nın aydınlanmasında büyük katkıları olan Alacahöyük Eski Tunç Çağı hanedan mezarları, bu çağın en önemli buluntularıdır. 1935 yılında başlayan Alacahöyük kazılarında açığa çıkartılan eserler, Alacahöyük Müzesi'nde kazı başkanlarının adlarının verildiği salonlarda ziyaretçilerin ilgisine sunulmuştur (Anonim, 2018b). Çorum ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.12. Kastamonu

2018 yılı “Türk Dünyası Kültür Başkenti” seçilen Kastamonu şehri ve çevresi, tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda Kastamonu ilinde ören yerleri, kaya mezarları, tarihi kaleler, tarihi camiler, tarihi türbeler, tarihi hanlar, tarihi hamamlar, tarihi köprüler, sivil mimari örnekleri, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, yöresel kıyafetler ve yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Kastamonu ilinde 1436 sivil mimari örneği, 11 kalıntı, 170 dinsel yapı, 176 kültürel yapı, 36 idari yapı, 20 askeri yapı, 63 endüstriyel ve ticari yapı, 71 mezarlık, 4 anıt ve abide olmak üzere toplamda 1987 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Kastamonu ilinde Kastamonu Kalesi gibi tarihi kaleler; Atabey Gazi Cami (Merkez İlçe), Mahmut Bey Cami (Merkez İlçe), Akşemseddin Cami (Küre), Yılanlı Cami (Merkez İlçe) gibi tarihi camiler; Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi (Merkez İlçe), Yakup Ağa Külliyesi (Merkez İlçe), İsmail Bey Külliyesi (Merkez İlçe), Nasrullah Kadı Külliyesi (Merkez İlçe) gibi tarihi külliyeler mevcuttur. Bunun yanı sıra İsmail Bey Hanı (Merkez İlçe), Deve Hanı (Merkez İlçe), Urgan Hanı (Merkez İlçe), Gökçe ağaç Hanı (Hanönü), Penbe (Balkapanı) Han (Merkez İlçe), Aşirefendi Hanı (Merkez İlçe) gibi tarihi hanlar; Çifte Hamam (Merkez İlçe), Kale Hamamı (Merkez İlçe), Frenkşah Hamamı (Merkez İlçe), Arabapazarı Hamamı (Merkez İlçe), Yeni Hamam (Merkez İlçe), Saray Hamamı (Merkez İlçe), Bey Hamam (Merkez İlçe), Dede Sultan Hamamı (Merkez İlçe), Ferhat Paşa Hamamı (Merkez İlçe), Muzaffereddin Gazi (Belediye) Hamamı (Taşköprü) gibi tarihi hamamlar da ilgi çekicidir (URL-19; URL-20).

Ayrıca Ballık Konağı, İsmail Bey Konağı, Sepetçioğlu Konağı gibi Kastamonu konakları, İnebolu evleri, Taşköprü evleri gibi sivil mimari örnekleri; Liva Paşa Konağı (Kastamonu Etnografya Müzesi), Arkeoloji Müzesi (Merkez İlçe), Kent Tarihi Müzesi (Merkez İlçe), Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesi (Merkez İlçe), Mimar Vedat Tek Kültür ve Sanat Merkezi (Merkez İlçe) gibi müzeler de önemli kültürel çekiciliklerdendir. Bunlara ek olarak Saat Kulesi (Merkez İlçe), Kastamonu Hükümet Konağı (Merkez İlçe), Cem Sultan Bedesteni (Merkez İlçe) gibi tarihi yapılar; Şehinşah kaya mezarı (Merkez İlçe), Evkaya Mezarları (Merkez İlçe), Kaleyapı (Donalar) kaya mezarı (Taşköprü) gibi kaya mezarları; Pompeiopolis (Zımbıllı Tepe Höyüğü-Taşköprü) gibi ören yerleri de mevcuttur (URL-19; URL-20).

Kastamonu ilindeki tarihi ve kültürel çekiciliklerden Taşköprü ilçesindeki Pompeiopolis (Zımbıllı Tepe Höyüğü) dikkat çekmektedir. Pompeiopolis, Roma İmparatorluğu döneminde Paflagonia olarak bilinen eyaletin başkentliğini yapmış, döneminde en parlak kentlerden birisidir. Paflagonia, Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'da hâkimiyet kurduktan sonra daha iyi yönetmek için Tem adı verilen 18 ayrı eyaletten birisidir (Yaman, 1990'dan akt Sezer, 2017:184). Bu çevredeki en

önemli ören yerlerinden birisi olan Pompeiopolis (Zımbıllı Tepe Höyüğü) kalıntılarından kazı yoluyla elde edilenler, Kastamonu Müzesi gibi müzeler de sergilenmektedir.

Kastamonu ilinde dokumacılık (çarşaf bağı, keten dokuması), ahşap işçiliği (beşik, sandalye, sandık vb), bakırcılık, çakıcılık, bıçakçılık, taş baskı, sepetçilik, fanilacılık, saz yapımı, hamam kesesi, Tosya kuşağı, kaşıkçılık, urgancılık gibi yöresel el sanatları; zeybek türleri ve çırdak gibi yöresel halk oyunları; yöresel kadın (tülbent, kuşak, şalvar gömlek vb) ve erkek (fes, çepken, pantolon, tulumbacı yemenisi, köstek, silahlık vb) giysileri; çekme helva, tandır kebabı ve sarımsak gibi yöresel lezzetler mevcuttur. Ayrıca ilde Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma Etkinlikleri, yayla şenlikleri, bal ve hayvancılık festivali, Türk Dünyası Günleri, Hanönü panayırı gibi festival ve şenlikler de yapılmaktadır (URL-19). Kastamonu ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.13. Bartın

Bartın ili tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda tarihi kaleler, tarihi camiler, tarihi türbeler, tarihi hanlar, tarihi hamamlar, sivil mimari örnekleri, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, yöresel kıyafetler ve yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Bartın ilinde 354 sivil mimari örneği, 31 kalıntı, 19 dinsel yapı, 26 kültürel yapı, 2 idari yapı, 15 askeri yapı, 5 endüstriyel ve ticari yapı, 56 mezarlık, 1 anıt ve abide olmak üzere toplamda 509 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Bartın ilinde Tekkeönü Kalesi ve Yeraltı Galerisi (Merkez İlçe), Amasra Kalesi gibi tarihi kaleler mevcuttur. Ayrıca Halilbey Cami (Merkez İlçe), İbrahimpaşa Cami (Merkez İlçe), Şadırvan Camisi (Merkez İlçe), Fatih Cami (Amasra), İçkale Mescidi (Amasra) gibi tarihi camiler; Aya Nikolas Kilisesi (Merkez İlçe) gibi tarihi kiliseler; Ebu Derda Türbesi (Merkez İlçe) gibi tarihi türbelerin oluşturduğu inanç yapıtları da vardır. Bunlara ek olarak Şehir Hamamı (Merkez İlçe), Somaklıoğlu Hamamı (Merkez İlçe), Amasra Hamamı gibi tarihi hamamlar; Taşhan (Merkez İlçe), Dervişoğlu Hanı (Merkez İlçe) gibi tarihi hanlar; Amasra Müzesi gibi müzeler, ahşap Bartın evleri gibi sivil mimari örnekleri de önemli kültürel çekiciliklerdendir (Anonim, 2003; Gürdal, 2014:455-456; URL-27).

Bartın ilindeki tarihi ve kültürel çekicilikler içerisinde Amasra ilçesinde bulunan Amasra Kalesi dikkat çekmektedir. Bizans dönemine ait olan kale, iki ana kütleden meydana gelmektedir. Kemere Köprü ile birbirine bağlanan Zindan Kalesi'nin kara surlarının uzunluğu toplam 600 m, Boztepe adasındaki Sormagir Kalesi'nin kuzey ve güney surları ise 300 m'dir. Amasra Kalesi, Bizanslılar döneminde yapılmış, özellikle Cenevizliler tarafından yoğun biçimde kullanılmış, 14. ve 15. yüzyıllarda önemli onarımlarla ayakta tutulmuştur (Anonim, 2003; Gürdal, 2014:455; URL-27).

Bartın ilinde dokumacılık (tel kırma), ağaç oymacılığı, gemi yapımı, taş saç yapımı gibi yöresel el sanatları önemlidir. Bol ağı pantolon, yelek, yakasız mintan ve kuşaktan oluşan yöresel erkek

kıyafetleri; genç kızlarca giyilen uskufa veya kutnu yelek, ipek göynek, şalvar, tombaklı kemer ile tel kırma veya çatku yazma ve üstüne değerli mücevherlerden oluşan taç ile kadınlarca giyilen göynek, şalvar ve zaman zaman da eski desenleri taşıyan yazma gibi yöresel giysiler ilgi çekicidir. Ayrıca pirinçli mantı, pumpum çorbası, yumurtalı isbut, kabak burması, Amasra salatası gibi yöresel yemekler; mavili, div div, kavşak suyuna giderken, haydah nirinay, bahçelerde patlıcan, gide gide, elma aldım Bartın'dan, Bartın çiftetellisi gibi yöresel halk oyunları; Bartın Çilek, Kültür ve Turizm Festivali, Amasra Yağlıdirek Şenlikleri, Gazi Günü, Ahşap Tekne ve Yat Festivali ve Fetih Günü gibi yöresel festivaller de mevcuttur (Anonim, 2003; URL-27). Bartın ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.14. Karabük

Karabük ili -özellikle de Safranbolu ilçesi- tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda Safranbolu evleri, tarihi camiler, tarihi hanlar, tarihi köprüler, tarihi hamamlar, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, yöresel kıyafetler, yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Karabük ilinde 1644 sivil mimari örneği, 11 kalıntı, 88 dinsel yapı, 220 kültürel yapı, 21 idari yapı, 1 askeri yapı, 13 endüstriyel ve ticari yapı, 52 mezarlık olmak üzere toplamda 2050 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Karabük ilinde Safranbolu Kalesi, Asar Kalesi (Eflani), Asar Kalesi (Eskipazar) gibi tarihi kaleler mevcuttur. Bunun yanı sıra Safranbolu ilçesindeki St. Stefanos Kilisesi (Ulu Cami), Eski Cami (Gazi Süleyman Paşa Cami), Köprülü Mehmet Paşa Cami, Hidayetullah Cami, Taş Minare Cami, Dağdelen Cami, İzzet Mehmet Paşa Cami, Akçasu Cami ile Eflani İlçesi Küre-i Hadit Cami gibi tarihi camilerden oluşan inanç yapıtları da ilgi çekicidir. Ayrıca Safranbolu ilçesindeki Eski Hamam, Yeni Hamam, Yazıköy Hamamı ile Karabük Merkez İlçedeki Bulak Hamamı gibi tarihi hamamlar; Taşköprü (Safranbolu) ve Tokatlı Köprüsü (Safranbolu) gibi tarihi su yapıları; Cinci hanı (Safranbolu), Saat Kulesi (Safranbolu) gibi tarihi yapılar da önemli kültür miraslarındandır. Bunlara ek olarak Karabük Kardemir Demir Çelik Müzesi (Merkez İlçe), Ahmet Demirezen Yemencilik Müzesi (Safranbolu), Kaymakamlar Müze Evi (Safranbolu), Kent Tarihi Müzesi (Safranbolu) gibi müzeler; Safranbolu evleri gibi sivil mimari örnekleri ile tümülüs ve höyükler de ildeki önemli kültürel çekiciliklerdendir (Güngördü, 2003:196-197; URL-28;URL-29).

Karabük ilinde halk oyunları bakımından en dikkat çekici ilçeler, Safranbolu ve Yenice'dir. Safranbolu'da aç kapıyı, beyleraman, bozaklı oyun, sepetçioğlu (safranbolu varyantı), genç osman, amani, gınalı keklik (Safranbolu varyantı), mızımız(kadın) gibi halk oyunları varken, Yenice ilçesinde köy göçtü oyunu, arap oyunu, güvercin takla ve kaşık oyunları vardır. İlde yöresel kıyafetler de ilgi çekicidir. Yöresel erkek kıyafetleri keçe külahı, cepken, şalvar, kuşak, yemeni, yün çorap, tütün kesesi, köstek, kamadan oluşmakta iken, bindallı entari, üçetek entari, tepebaş, sırmalı kadife,

şeteriye, fistan (uzun entari), pamuklu entari, uzun pazen don (setüklü), oyalı yazma, silimli çevre, tepelik, çorap, dolak, çarık, zelgerde ve takılar da yöresel kadın kıyafetlerini oluşturmaktadır. Ayrıca ip bükme, kilim ve çuval dokuma, yemenicilik, deri işlemeciliği, ağaç oymacılığı, semercilik, demircilik, taş işlemeciliği (mezar taşı, el değirmeni taşı) ve bakır işlemeciliği gibi yöresel el sanatları; gözleme, Safranbolu bükmesi, kuyu kebabı, kara mancar, yaprak dolması, yayım (ev makarnası) perohi, bandırma, sini çöreği, çullu börek, bazlama, su böreği, ev baklavası, safranlı zerde, hoşmerim, haluşka gibi yöresel yemekler de önemli kültürel çekiciliklerdendir (URL-28;URL-29).

Karabük ilinde Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivali, yayla şenlikleri, hindi festivali gibi festival ve şenlikler de düzenlenmektedir. Karabük'te en önemli ve en çok bilinen kültürel destinasyon, 1994 yılında UNESCO dünya mirası listesine dahil edilen Safranbolu'dur. Gerçekten de başta geleneksel mimariye sahip evleri olmak üzere tarihi camileri, hanları, hamamları, yöresel halk oyunları, yemekleri ve türküleriyle Safranbolu, ilin turistik açıdan parlayan yıldızıdır. Karabük ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.15. Zonguldak

Zonguldak ilinde –özellikle Karadeniz Ereğli ilçesinde- tarihi ve kültürel çekicilikler mevcuttur. Bu bağlamda antik kentler, tarihi mağaraları, tarihi kiliseler, tarihi kaleler, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Zonguldak ilinde 127 sivil mimari örneği, 41 kalıntı, 21 dinsel yapı, 30 kültürel yapı, 24 idari yapı, 5 askeri yapı, 7 endüstriyel ve ticari yapı, 125 mezarlık olmak üzere toplamda 380 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Zonguldak ilinde Mariandin/Mariandynd, Herakleia Pontike antik kenti (Kdz Ereğli), Filyos Hisarönü Antik Kenti (Çaycuma), Acheron Ören Yeri (Alaplı), Hisarönü Taşköprü (Çaycuma), Uzun Mehmet Anıtı (Merkez İlçe), Ayasofya Kilisesi (Orta Cami-Kdz. Ereğli), Bizans Kilisesi (Kdz. Ereğli), Bizans Sarnıç kalıntısı (Kdz. Ereğli), Çeltepe Fener Kulesi (Kdz. Ereğli), Kdz Ereğli Kalesi, Herakles (Herkül) Sarayı (Kdz. Ereğli), Filyos Kalesi (Çaycuma), Kdz Ereğli Müzesi (Halil Paşa Konağı), Zonguldak Maden Müzesi gibi tarihi ve kültürel çekicilikler mevcuttur (Gürdal, 2014:495; URL-30; URL-31).

Zonguldak ilinde tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından en zengin ilçe, Karadeniz Ereğli'dir. İlin en önemli kültürel çekiciliklerinden birisi olan Cehennem mağzı tarihi mağaraları da bu ilçe merkezinde yer alır. Roma ve Bizans döneminde kullanılan mağaralar; Kilise mağarası, Herkül Mağarası ve Ayazma mağarası olarak üç tanedir. 2000-2002 yıllarında yapılan kamulaştırma, temizlik, bakım ve aydınlatma çalışmalarından sonra ziyaretçilere açılarak ören yeri haline getirilmiştir (Anonim, 2014c:15).

Zonguldak ilinde uğmaç çorbası, cevizli dolma, malay, tirit, pırasalı mancar, yaprak sarma, cizleme, keşkek, cevizli kömeç, çöpele, beyaz baklava, höttürme, gartlaç, pırasa çorbası, kabuklu fasulye, doruk, pirinçli börek, kızılıcak çorbası, beddam mancar yemeği, yumurtalı zılbıt gibi yöresel yemekler; madencilik dokumacılık (tel kırma, kanaviçe işleme, elpek bezi, pelement bezi, çekmen bezi), sepetçilik, demircilik, kalaycılık, süpürgecilik, bastonculuk ve ağaç işlemeciliği gibi yöresel el sanatları vardır. İlde Kdz.Ereğli Uluslararası Osmanlı Çileği ve Kültür Festivali, Devrek Baston ve Kültür Festivali, Kömür Günü, Bölüklü Yayla Şenliği gibi yöresel şenlik ve festivaller yapılmaktadır (URL-30; URL-31). Zonguldak ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.16. Bolu

Bolu ilinde çok sayıda tarihi ve kültürel çekicilik mevcuttur. Bu bağlamda tarihi kaleler, tarihi camiler, tarihi türbeler, tarihi kiliseler, tarihi hamamlar, tarihi hanlar, sivil mimari örnekleri, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler ve yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Bolu ilinde 510 sivil mimari örneği, 3 kalıntı, 1 korunmaya alınan sokaklar, 60 dinsel yapı, 57 kültürel yapı, 12 idari yapı, 3 askeri yapı, 32 endüstriyel ve ticari yapı, 30 mezarlık, 1 şehitlik, 1 abide ve anıt olmak üzere toplamda 710 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Bolu ilinde Keçi Kalesi (Gerede), Asar Kalesi (Gerede), Halı Hisarı Kalesi (Merkez İlçe), Mudurnu Kalesi (Mudurnu) gibi tarihi kaleler mevcuttur. Bunun yanı sıra Büyük (Yıldırım Bayezit) Cami (Merkez İlçe), Kadı Cami (Merkez İlçe), İmaret Cami (Merkez İlçe), Saraçhane Cami (Merkez İlçe), Ilıca Cami (Merkez İlçe), Karaköy Cami (Merkez İlçe), Süleyman Paşa Cami (Göynük), Yıldırım Cami (Mudurnu), Kanuni Cami (Mudurnu), Aşağı Tekke Cami (Gerede), Yukarı Tekke Cami (Gerede), Yıldırım Cami (Yeniçağa) gibi tarihi camilerin oluşturduğu inanç yapıtları da ilgi çekicidir. Akşemsettin Türbesi (Merkez İlçe), Tokad-ı Hayrettin Türbesi (Merkez İlçe), Ömer Sekkin Türbesi (Göynük), Baba Hızır Türbesi (Mengen), Şeyhül İmran Türbesi (Mudurnu), Karaarslan Veli Türbesi (Mudurnu), Ümmi Kemal (Merkez İlçe), Kasım Dede Türbesi (Merkez İlçe) gibi tarihi türbeler de önemli kültür varlıklarındandır. Ayrıca Taşhan (Merkez İlçe), Kiliseli Tüccar Hanı (Merkez İlçe) gibi tarihi hanlar; Orta Hamam (Merkez İlçe), Tabaklar Hamamı (Merkez İlçe), Sultan Hamamı (Merkez İlçe), Süleyman Paşa Hamamı (Göynük), Yıldırım Hamamı (Mudurnu), Sultan Reşat Hamamı (Yeniçağa) gibi tarihi hamamlar; Göynük ve Mudurnu evleri gibi sivil mimari örnekleri de mevcuttur (Anonim, 2017; [URL-5](#); URL-32).

Bunların yanı sıra ilde pıt pıt (men men), atlama (gazel) düz oyun (çiftetelli), ah Karadeniz, değirmen, ziller, yemenimin uçları, ada yolu, Halimem, estireyim mi, ördek, Karaköy kaşık oyunu, köçek oyunu gibi yöresel halk oyunları; iğne oymacılığı, kaval yapımı, bakırcılık, dericilik ve ağaç işlemeciliği gibi yöresel el sanatları da önemli kültürel çekiciliklerdendir. Bunlara ek olarak Karagöl

şenlikleri, Gerede panayırı, Mengen aşçılık festivali, ipek yolu festivali gibi festival ve şenlikler de mevcuttur. Ayrıca ilde kaya evleri (Merkez İlçe) ve Bolu Müzesi gibi kültürel çekicilikler bulunmaktadır (Anonim, 2017; [URL-5](#); URL-32)

Bolu ilinde özellikle Mengen ilçesi aşçılarıyla bilinir ve gastronomi turizmi bakımından büyük potansiyel taşır. İlde yayla çorbası, patates çorbası, ovmaç çorbası, kızılıcak tarhana çorbası, tarhana çorbası, nohutlu çorbası, yoğurtlu bakla çorbası, imaret çorbası, çiğ börek, kabaklı gözleme, acı su bazlamacı, çantıklı pide, etli mantı, ekmek aşısı, patatesli köy ekmeği, kedi batmaz, mantar sote, orman kebabı, kaşık sapı, Mengen pilavı, Kıbrısçık pilavı, keşli cevizli erişte, hoşmerim, Mengen kuzu güveç, katık, kaşık atmaç, Bolu Beyi tatlısı, Mudurnu baklası, uğut tatlısı gibi yemek türleri yapılmaktadır. Bolu ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.17. Düzce

Düzce ilinde çok sayıda tarihi ve kültürel çekicilik mevcuttur. Bu bağlamda başta Konuralp Antik Kenti olmak üzere tarihi kaleler, tarihi camiler, sivil mimari örnekleri, müzeler, yöresel yemekler ve yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Düzce ilinde 159 sivil mimari örneği, 6 kalıntı, 32 dinsel yapı, 11 kültürel yapı, 4 idari yapı, 3 askeri yapı, 14 endüstriyel ve ticari yapı, 15 mezarlık olmak üzere toplamda 244 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (URL-6).

Düzce ilinde özellikle Merkez ilçeye bağlı Konuralp Beldesi, ilin en önemli tarihi ve kültürel çekiciliklerini barındırır. Bu beldedeki Konuralp (Prusias ve Hypium) antik kenti, Bithynia Krallığı'nın önemli yerleşmelerinden birisidir. Özellikle antik tiyatro, antik kentin en dikkat çekici yapısıdır (Güngördü, 2003:200; Gürdal, 2014:464). Konuralp Beldesinde antik dönemden kalma çok sayıda yapıt ortaya çıkarılmıştır. Sikkeler, yüzük taşları, heykelcikler, ünlü Milo Venüs heykeli, lahit, mezar stelleri, heykel kaideleri, Üskübü surları gibi eserler bunlardan bazılarıdır (Kılınç vd, 2008:395). Bunların yanı sıra Konuralp Cami, Konuralp Türbesi, Konuralp Müzesi ile Akçakoca ilçesindeki Ceneviz Kalesi, Merkez Cami, Uğurlu Köyü Yeni Meze Cami, Orhangazi İlkokulu, Akçakoca evleri de ilgi çeken tarihi yapıtlardandır (Gürdal, 2014:464; URL-33).

Düzce ilinde farklı kültürlere ait yemek türleriyle zenginleşen bir mutfak kültürü vardır. Örneğin yerli Türklerin gözleme, kaymaklı ekmek tatlısı; Karadenizlilerin laz böreği, yoğurtlu mısır ekmeği, pancarlı pide, keşkeş; Çerkezlerin Çerkez tavuğu, lepsisi, mamursası, haluju; Arnavutların Arnavut ciğeri ve böreği; Tatarların şıl börek, göbete mantısı; Muhacirlerin katlama, sarıburma ve su böreği; Boşnakların Boşnak tatlısı meşhurdur. Bunlara ek olarak Düzce köftesi, şıra, külbastı, kestane, fındık, dağ çileği ve reçeli yöresel lezzetler de vardır. Ayrıca Düzce ilinde Kabalak Hıdrellez Şenlikleri, Topuk Yaylası ve Göleti Yayla Şenlikleri, Konuralp Kültür, Tarih ve Gençlik Şöleni, Kafkas Festivali, Akçakoca Uluslararası Kültür Turizm Fındık Festivali gibi yöresel şenlik ve

festivaller de düzenlenmektedir ([URL-33](#)). Düzce ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.18. Giresun

Giresun ilinde çok sayıda tarihi ve kültürel çekicilik mevcuttur. Bu bağlamda tarihi kaleler, tarihi camiler, tarihi türbeler, tarihi kiliseler, tarihi hamamlar, tarihi hanlar, sivil mimari örnekleri, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Giresun ilinde 349 sivil mimari örneği, 13 kalıntı, 110 dinsel yapı, 167 kültürel yapı, 19 idari yapı, 10 askeri yapı, 11 endüstriyel ve ticari yapı, 21 mezarlık, 1 şehitlik, 4 abide ve anıt olmak üzere toplamda 706 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır ([URL-6](#)).

Giresun ilinde Giresun Kalesi (Merkez İlçe), Şebinkarahisar Kalesi, Andoz Kalesi (Espiye), Saint Jean Kalesi (Tirebolu), Bedrama Kalesi (Tirebolu) gibi tarihi kaleler mevcuttur. Ayrıca Şeyh Keramettin Cami (Merkez İlçe), Kapu Cami (Merkez İlçe), Hacı Hüseyin Cami (Merkez İlçe), Kale Cami (Merkez İlçe), Fatih Cami (Şebinkarahisar), Behramşah Cami (Şebinkarahisar) gibi tarihi camiler; Seyyid Vakkas Türbesi (Merkez İlçe), Şeyh Keramettin Türbesi (Merkez İlçe), Şeyh İdris Türbesi (Piraziz), Piraziz Türbesi (Piraziz), Şeyh Yakup Halife Türbesi (Merkez İlçe), Seyyid Mahmut Çağırğan Baba Türbesi (Alucra) gibi tarihi türbelerden oluşan İslam dinini temsil eden inanç yapıtları da vardır. Bunun yanı sıra Meryem Ana Manastırı (Şebinkarahisar), Licese Kilisesi (Şebinkarahisar), Gogora Kilisesi (Merkez İlçe), Katolik Kilisesi (Merkez İlçe) gibi tarihi kilise ve manastırlar da ilgi çekicidir (Bekdemir ve Sezer, 2016; [URL-34](#)).

Giresun ilinde Çakrak Köprüsü (Alucra), Ezedin Köprüsü (Balancak), Çifteler Kemerköprüsü (Dereli), Tamzara Kemer Köprüsü (Şebinkarahisar), Ağa Köprüsü (Yağlıdere) gibi tarihi kemer köprüler; Hacı Hüseyin Çeşmesi (Merkez İlçe), Yüzbaşı Suyu Çeşmesi (Merkez İlçe), Muhtar Bey Çeşmesi (Merkez İlçe), Topal Mehmet Paşa (Kurşunlu) Çeşmesi (Şebinkarahisar), İstiklal Çeşmesi (Şebinkarahisar), Gacan Çeşmesi (Tirebolu) gibi tarihi çeşmeler; Köprülü Han (Merkez İlçe), Taşhan (Şebinkarahisar) gibi tarihi hanlar; Topal Mehmet Paşa Hamamı (Şebinkarahisar), Tirebolu Hamamı (Tirebolu) gibi tarihi hamamların oluşturduğu tarihi su yapıları da önemli kültürel çekiciliklerdendir. Bunların yanı sıra Alucra ilçesinde İkiztepe ve Sivritepe Tümülüsleri, Hacı Abdullah Duvarı gibi tarihi yapıtlar da vardır (Bekdemir ve Sezer, 2016; [URL-34](#)).

Giresun ilinde ağaç işçiliği (ahşap beşik, ahşap kaşık, minyatür serenti), dokumacılık (çanta, kolan, tamzara bezi, ipek halı), sepet örmeciliği, bakırcılık, semercilik, kemeç yapımı gibi yöresel el sanatları; Giresun karşılması ve horon türleri gibi yöresel halk oyunları ilgi çekicidir. Bunun yanı sıra yöresel erkek kıyafetleri (Aba, zıpka, körüklü çizme, gömlek, kabalak, gavdanlık, tütünlük ve kadın kıyafetleri (oyalı yaşmak, peştamal, entari-hırka, yün-şal, yelek, kara lastik) gibi yöresel giysiler; karalahana çorbası, ısırgan çorbası, hamsi böreği, kara lahana diblesi, mantar diblesi, Sakarca diblesi, mısır unu ekmeği, pide, mayıs helvası, sütlaç, kabak tatlısı ve tel kadayıf gibi yöresel

lezzetler de bulunmaktadır. Ayrıca ilde Aksu Festivali, yayla şenlikleri, Kuşdili Kültür ve Sanat Festivali, Şebinkarahisar Cevizi Kültür Sanat Şenliği, Bal Festivali gibi yöresel şenlik ve festivaller de gerçekleştirilmektedir (Bekdemir ve Sezer, 2016).

Giresun ilinde daha önceden kilise olarak hizmet veren Gogora Kilisesi günümüzde Giresun Müzesi olarak işlev görmektedir. Giresun ve çevresinden getirilen çok sayıda arkeolojik ve etnografik eserlerin sergilendiği müze, her yıl çok sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir. Bunlara ek olarak 2018 yılında Giresun ilinin Çanakçı ilçesi Kuşköy'de halk arasında 'Kuşdili' olarak adlandırılan 'Işık dili', UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır. Böylelikle bu kültürel miras, hak ettiği değer ve ilgiye ulaşabilecektir. Giresun ili, barındırdığı zengin tarihsel ve kültürel çekiciliklerle, her geçen yıl artan sayıda ziyaretçi tarafından gezilmektedir.

1.2.19. Kültürel Çekiciliklerin Turizm Açısından Önemi ve Kullanımı

Karadeniz Bölgesi, kendine has kültürel çekicilikleriyle dikkat çekmektedir. Bölgede tarihi kaleler, tarihi camiler, tarihi türbeler, tarihi kiliseler, tarihi hamamlar, tarihi hanlar, sivil mimari örnekleri, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekicilikler bulunmaktadır. Özellikle UNESCO Dünya Mirası listesinde olan Safranbolu, Hattuşa ve Kuş dili gibi kültürel mirasları da barındıran Karadeniz Bölgesi, bölgeden yansıyan, yerli ve yabancı ziyaretçilerin de son yıllarda iyice ilgisine çekmekte olan somut ve somut olmayan kültürel çekicilikleriyle kültür turizmi bakımından oldukça önemli çekim potansiyeline sahiptir. Kendisine has özgünlüğüyle Karadeniz Bölgesi, kültürel çekiciliklerinin tanınırlığının artırılması ve gerekli turistik alt yapısının geliştirilmesiyle daha fazla ilgi çeker hale gelebilecektir.

1.3. Turistik Hizmetler

1.3.1. Ulaşım

Turizmin üç "A"sından (accessibility) birisi olarak bilinen (Özgüç, 2016) ulaştırma faaliyetleri, turistik çekiciliklere erişmek için vazgeçilmez öneme sahiptir. Mevcut turistik çekicilikler, ne kadar kıymetli olursa olsunlar, ulaşım sorunu çözülmedikçe hak ettikleri ilgiyi görememektedirler. Bu bağlamda Karadeniz Bölgesi, özellikle dağlık ve engebeli yapısıyla ulaşım bakımından ülkemizin en çok sorun yaşanan bölgelerindedir. Bu durum turistik çekiciliklere olan erişimde de sıkıntıların oluşmasına yol açabilmektedir. Bununla birlikte Karadeniz Sahil yolunun tamamlanması ve Yeşil yol projesi gibi kara yolu kalitesinin artırılmasına dönük çalışmalarla bu sorunun çözülmesine gayret edilmektedir. Ayrıca bölgede turistik çekiciliklere yönelik ulaştırma altyapısının iyileştirilmesi için de çalışmalar sürdürülmektedir. Karadeniz Bölgesi'nin iç bölgelere göre avantajlı durumlarından birisi de deniz ulaşımına uygun olmasıdır. Böylelikle bölgedeki turistik destinasyonlara deniz yoluyla ulaşmak ve ilerleyen dönemlerde kruvaziyer ve yat turizminin canlandırılması mümkün

olabilecektir. Bölgede gelişme gösteren diğer ulaşım şekli, havayollarıdır. Trabzon Hava Limanı gibi daha önceden hizmet veren havalimanlarının yanında son yıllarda Ordu-Giresun Havalimanı gibi yeni yapılan hava limanlarının hizmet vermeye başlaması ve Artvin-Rize ile Gümüşhane-Bayburt havalimanlarının da ilerleyen yıllarda hizmete girmesiyle bölgenin dış dünyaya açılması daha da hızlanacaktır. Bunlara ek olarak bölgedeki önemli bir eksiklik olan demiryolu ulaşımında da ilerleyen yıllarda gelişmeler olabilecektir. Bu bağlamda Gümüşhane üzerinden Trabzon'a uzanacak hızlı tren projesiyle bu eksikliğin giderilmesi yönünde önemli adımların atılması planlanmaktadır.

1.3.2. Konaklama

Turizmin üç "A"sından (accomodation) birisi olan konaklama (Özgüç, 2016), turizm faaliyetlerinin gelişmesi için oldukça önemlidir. Konaklama kapasitesi ve çeşitliliği, turistik destinasyonlarda turizmin büyümesinde önemli rol üstlenmektedir. Karadeniz Bölgesi, konaklama olanakları bakımından gelişme göstermekle birlikte henüz istenilen kalite ve çeşitlilik yakalanamamıştır. Özellikle lüks sınıfta yer alan yüksek gelir düzeyine sahip turist profili için yeterli ölçüde konaklama imkânı oluşturulamamıştır. Bu konuda özellikle Trabzon, Samsun, Ordu gibi büyükşehirlerde konaklama olanakları bölgenin diğer illerine göre daha iyi durumdadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2016 yılı verilerine göre; Karadeniz Bölgesi'nde turizm işletme belgeli konaklama tesisi sayısı 304 iken, oda sayısı 13 091 ve yatak kapasitesi 26 219'dur. Bölgede turizm işletme belgeli tesislerin yatak kapasitesi bakımından illere göre dağılımına baktığımızda, ilk sırada Trabzon (6 448) gelmektedir. Onu Samsun (3 923), Ordu (2945) takip etmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Karadeniz Bölgesinde Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinin İllere Dağılımı (2017).

İller	Turizm İşletme Belgeli		
	Tesis	Oda	Yatak
Amasya	20	613	1 225
Bartın	8	350	696
Karabük	28	529	968
Kastamonu	21	734	1 461
Samsun	29	1 951	3 923
Sinop	10	314	624
Tokat	14	467	909
Zonguldak	13	770	1 563
Çankırı	7	268	527
Çorum	9	515	994
Artvin	12	533	1 057
Giresun	28	804	1 589
Gümüşhane	4	122	236

Ordu	35	1 454	2 945
Rize	12	524	1 054
Trabzon	54	3 143	6 448
Toplam	304	13 091	26 219

Kaynak: URL-35.

Bölgedeki turizm işletme belgeli konaklama tesislerinin türlerine göre dağılımına baktığımızda; 10 adet 5 yıldızlı otel, 35 adet 4 yıldızlı otel, 121 adet 3 yıldızlı otel, 55 adet 2 yıldızlı, 10 adet 1 yıldızlı otel vardır. Ayrıca 5 adet termal otel, 13 adet pansiyon, 10 adet apart otel, 41 özel tesis, 3 butik otel, 1 dağ evi, 1 çiftlik, 1 yayla evinin mevcut olduğu görülmektedir (URL-35). Bölgedeki turizm işletme belgeli konaklama tesislerinin doluluk oranlarını incelediğimizde, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2016 yılı verilerine göre; Bolu (% 46,2) ve Karabük (% 55,4) illerinin doluluk oranlarının Türkiye ortalamasının (% 41,5) üzerinde olduğu görülmektedir. Buna karşın Artvin (% 30,7), Çorum (% 25,6), Giresun (% 26,1), Gümüşhane (% 29,9), Ordu (% 30,7), Rize (% 25,3), Samsun (% 34,6), Sinop (% 32,8), Tokat (% 35,6), Trabzon (% 32,8), Zonguldak (% 28,8), Bayburt (% 35,4), Düzce (% 36,2), Bartın (% 22,6), Amasya (% 30,8), Kastamonu (% 37,5) illerinin doluluk oranları bakımından Türkiye ortalamasının altında olduğu gözlenmektedir (URL-36).

Tablo 2. Karadeniz Bölgesinde Geceleme Sayısının İllere Dağılışı (2016).

İller	Yabancı	Yerli	Toplam
Artvin	15 356	110 291	125 647
Rize	6 637	75 543	82 180
Trabzon	210 548	307 358	517 906
Giresun	2 794	115 082	117 876
Ordu	6 769	231 569	238 338
Gümüşhane	993	32 893	33 886
Bayburt	772	12 346	13 118
Tokat	681	95 147	95 828
Amasya	6 419	111 250	117 669
Çorum	1 868	90 735	92 603
Samsun	36 390	374 000	410 390
Sinop	3 352	64 591	67 943
Kastamonu	1 845	96 522	98 367
Bartın	723	41 072	41 795
Karabük	48 576	115 935	164 511
Düzce	15 548	138 333	153 881
Zonguldak	7 299	152 316	159 615
Bolu	46 499	442 958	489 457

Kaynak: URL-36.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2016 yılı verilerine göre; Karadeniz Bölgesi'nde 2016 yılında 413 069'u yerli turistlerce, 2 607 941'i yabancı turistlerce olmak üzere toplam 3 021 010 geceleme yapılmıştır. Geceleme miktarında yerli turistlerin ezici bir üstünlüğü bulunmaktadır. İl bazında en fazla gecelemenin yapıldığı illerin başında Trabzon ili (1 035 812) gelmektedir. Bunu sırasıyla Bolu (978 914), Samsun (820 780), Ordu (476 676) illeri izlemektedir (Tablo 2).

1.3.3. Yeme-İçme, Eğlence ve Alışveriş

Turizme katılanların en çok harcama yaptıkları ve zaman ayırdıkları sektörlerin başlıcaları yeme-içme, eğlence ve alışveriştir. Karadeniz Bölgesi, günümüzde sağlıklı beslenme deyince ilk akla gelen vejetaryen mutfak kültürüyle, kendisine has yöresel yemek türleriyle gastronomi turizmi bakımından da önem taşımaktadır. Balık türlerinin de oldukça yer kapladığı Karadeniz yemek kültüründe çeşitli sebzelere ve yeşilliklerden yapılan yemek türleri ile fındıklı hamur tatlıları oldukça yaygındır. Bölgede özellikle deniz manzaralı sahil restoranları, alabalık restoranları ve yöresel ev lezzetlerinin sunulduğu otantik restoranları oldukça rağbet görmektedir. Böylesine zengin bir yemek kültürüne sahip olsa da bölgedeki kaliteli, nezih ve turistik işletme belgeli yeme-içme mekanlarının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2017 yılı verilerine göre, bölgede 48 adet ve 14 701 kişi kapasiteli turizm işletme belgeli yeme-içme mekanı bulunmaktadır. Bölgede eğlence ve alışveriş mekanları da oldukça az sayıdadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2016 yılı verilerine göre bölgede turizm işletme belgeli sadece 1 adet (300 kişi kapasiteli) eğlence mekanı bulunmaktadır (URL-35).

Alışveriş olanakları bakımından özellikle Trabzon, Samsun ve Ordu gibi büyükşehirlerde daha fazla sayıda ve büyüklükte alışveriş mekanları mevcuttur. Ayrıca turistik destinasyonların ve illerin en çok bilinen ürünlerinin sembolleştirildiği magnetler ile yöresel el ürünü ve göz nuru ürünlerin satışa sunulduğu hediyelik eşya sektörüne bölgeye gelen turistler oldukça rağbet göstermektedir. Bunlara ek olarak bölgede turizme de katkı sağlayan diğer tesisler de bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2017 yılı verilerine göre, bölgede 1 adet kongre ve sergi merkezi, 3 adet özel tesis (sağlık merkezi, hamam) bulunmaktadır (URL-35).

1.4. Mevcut ve Potansiyel Turizm Türleri ve Coğrafi Dağılışı

1.4.1. Mevcut Turizm Türleri ve Coğrafi Dağılışı

Karadeniz Bölgesi günümüzde pek çok turizm türüne ev sahipliği yapabilmektedir. Bunlardan başlıcaları; yayla turizmi, ekoturizm, inanç turizmi, kültür turizmi, kırsal turizm, termal turizm, mağara turizmi, akarsu (rafting) turizmi, kış turizmi vb. Bunlardan en önemlisi yayla turizmidir. Yayla turizmi, özellikle Artvin'den başlayıp, Samsun'a kadar sahalardaki yaylalarda yaygındır. Zaten Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı'nda da bu bölge, yayla turizmi gelişim koridoru olarak planlanmıştır. Bölgede ekoturizm faaliyetleri de son yıllarda önem kazanmaktadır. Özellikle Ordu, Giresun gibi illerde ekoturizm köyleri bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye Turizm Stratejisi 2023

Eylem Planı'nda da Orta ve Batı Karadeniz aksı, ekoturizm odaklı gelişim bölgesi olarak planlanmıştır. İnanç turizmi, bölgede gelişme içindedir. Özellikle tarihi türbeler, camiler, kiliseler ve manastırlar (Sümela Manastır vb) son yıllarda oldukça ilgi çekmektedir.

Bölgede kültür turizmi de gelişim göstermektedir. Bölgenin tarihsel ve kültürel değerlerinin zenginliği ve özgünlüğü insanları buraya çekmektedir. Özellikle Karadeniz kültürünün (yöresel yemekler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları vb) kendisine has özellikleri ilgi çekmektedir. Karadeniz Bölgesi'nin kırsal kesimlerinde kırsal turizm faaliyetleri de gelişme göstermektedir. Karadeniz kırsal yaşantılarının yansımaları olan kırsal çekicilikler görülmeye değerdir. Bölgede az da olsa termal (sağlık) turizm gelişim göstermektedir. Bu bağlamda Ayder kaplıcaları (Rize) ve Kızılcahamam (Ankara) ve Havza kaplıcaları başta olmak üzere Bolu, Tokat, Amasya ve Zonguldak illerinde termal turizm aktivitesi yapılmaktadır. Bölgede Gümüşhane (Karaca Mağarası), Tokat (Ballica Mağarası), Karabük (Mencilis Mağarası), Sinop (İnatlı Mağarası), Trabzon (Çalköy Mağarası), Zonguldak (Cehennemazğı ve Gökgöl Mağaraları) gibi illerde mağara turizmi gelişme göstermektedir. Karadeniz Bölgesi'nde akarsu turizmi (rafting ve kano), Çoruh ırmağı, Barhal deresi, Fırtına deresi, İyidere, Yağlıdere, Harşit çayı, Melet ırmağı, Melen çayı, Kelkit çayı, Soğanlı Çayı, Çamurören Çayı, Dirgine ırmağı gibi akarsularda yapılabilmektedir. Bölgede son yıllarda yapılan kayak tesisleriyle az da olsa kış turizmi de gelişme içerisinde. Bu bağlamda bölgedeki başlıca kış sporları turizm merkezleri şunlardır; Kafkasör (Artvin), Ovıt (Rize), Zigana, Çakırgöl, Süleymaniye (Gümüşhane), Kopdağı (Bayburt), Akdağ (Samsun), Ilgaz (Kastamonu), Köroğlu (Bolu), Kardüz (Düzce) vb (URL-37).

1.4.2. Potansiyel Turizm Türleri ve Coğrafi Dağılışı

Karadeniz Bölgesi'nde sualtı dalış turizmi, kuş gözlemciliği, av turizmi, kongre turizmi, dağcılık, dark turizm, heliski, helal turizm gibi alternatif turizm türleri geliştirilebilir. Bölgede Sinop, Zonguldak, Bartın, Samsun ve Giresun illerinde denizaltı topoğrafyası, deniz canlıları ve sualtı arkeolojisi bakımından potansiyel dalış yerleri bulunmaktadır. Bölgede Kızılırmak deltası, Yeşilirmak deltası, Karadere ve Fırtına deresi gibi uluslararası öneme sahip sulak alanlarda ve Giresun Adası gibi sahalarda kuş gözlemciliği yapılabilir. Keklik, bıldırcın gibi kuş türleri ile çengel boynuzlu dağ keçisi, tavşan gibi yabani hayvanlar bakımından zengin olan bölgenin dağlık alanlarında ve avlak sahalarda kotayla belirlenmiş sayıda yabani hayvanların avlandırılmasına yönelik av turizmi aktiviteleri yapılabilir. Trabzon, Samsun ve Ordu gibi büyükşehirlerde kongre turizmi geliştirilebilir. Yine Kaçkar dağları, Giresun dağları, Köroğlu ve Ilgaz dağları gibi dağlık alanlarda dağcılık ve dağ turizmi faaliyetleri geliştirilebilir. Özellikle Sinop Cezaevi gibi yerlerde dark turizm geliştirilebilir. Kaçkar dağları gibi dağlık alanlarda heliski (helikopterle kayak) de geliştirilebilir. Bunlara ek olarak son yıllarda Müslüman Arap turistlerin bölgeye yönelik yoğun ilgisi nedeniyle helal turizmin geliştirilmesine gayre edilebilir.

2. TALEP ANALİZİ

2.1. Yerli ve Yabancı Turist Sayısı ve İllere Dağılışı

Karadeniz Bölgesi'ne gelen ziyaretçilerin illere göre dağılımına baktığımızda en yüksek ziyaretçi sayısına erişen ilin, Trabzon olduğu görülmektedir. Trabzon 2017 yılı itibariyle 1.737.069'u yerli, 453.074'ü yabancı olmak üzere toplam 2.190.143 ziyaretçiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu ili 934.010 ziyaretçi sayısı ile Sinop ve 866.817 ziyaretçi sayısı ile Rize takip etmektedir. Karadeniz Bölgesi'ne gelen ziyaretçilerin ağırlıklı olarak yerli ziyaretçilerden oluştuğu, yabancı ziyaretçilerin ise oldukça az sayıda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda özellikle yabancı ziyaretçi sayısının artırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Karadeniz Bölgesi'ne Gelen Yerli ve Yabancı Turist Sayısı ve İllere Dağılışı (2017).²⁵

İller	Yerli	Yabancı	Totlam
Artvin	138 399	24 541	162 940
Rize	761 413	105 404	866 817
Trabzon	1 737 069	453 074	2 190 143
Giresun	166 844	5 069	171 913
Ordu	618 231	67 585	685 816
Gümüşhane	61 788	850	62 638
Bayburt	34 000	6 000	40 000
Tokat	264 942	947	265 889
Amasya	301 209	10 592	311 801
Çorum	211 292	141 40	225 432
Samsun	407 900	62 621	470 521
Sinop	929 109	4 901	934 010
Kastamonu	284 110	5 223	289 333
Bartın	347 387	9 473	356 860
Karabük	192 416	43 326	236 242
Düzce	107 739	6 275	114 014
Zonguldak	220 877	7 591	228 468
Bolu	339 373	22 925	362 298

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri.

2.2. Yabancıların Milliyete Dağılışı

Karadeniz Bölgesi'ne en fazla yabancı turist gönderen bölgelere baktığımızda; BDT ülkeleri, Avrupa, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, KKTC, Ortadoğu ve Asya/Pasifik ile Amerika kıtasından da bölgeye turistlerin geldiği anlaşılmaktadır. Özellikle Rusya, Gürcistan, Azerbaycan, KKTC ile

²⁵ Bartın ilinde geceleme sayısı, diğer illerde giriş sayıları dikkat alınmıştır.

Ortadoğu ülkelerinden (Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, İran ve BAE vb.) gelen ziyaretçilerin yoğunluğu dikkat çekmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Karadeniz Bölgesinde Bazı İllerdeki Yabancı Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı (2017).

İller	Ülkeler
Artvin	Gürcistan, Azerbaycan, İran, Rusya, Ukrayna, Ermenistan, Yunanistan, Bulgaristan, Almanya
Rize	Gürcistan, Ukrayna, Rusya, Azerbaycan, Filipinler, Hindistan
Trabzon	Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, BAE, İran, İsrail, Mısır, Almanya, Rusya, Ukrayna, Gürcistan
Giresun	Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan, Almanya, KKTC
Ordu	KKTC, Suudi Arabistan, Azerbaycan, Ukrayna, Gürcistan
Gümüşhane	İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt, Almanya, BAE, ABD, Gürcistan, Azerbaycan, Afganistan, Almanya, Kırgızistan
Tokat	Irak, Suriye, Almanya, ÇHC, Afganistan, ABD, İran, Azerbaycan, Suudi Arabistan
Amasya	Almanya, Fransa, İspanya, Azerbaycan, Türkmenistan, ABD
Çorum	Irak, Suriye, İran, Rusya
Samsun	Almanya, Rusya, Gürcistan, Hollanda, Filipinler
Sinop	Filipinler, ABD, İngiltere, Rusya, Ukrayna
Kastamonu	ÇHC, Tayvan, Almanya, ABD, Güney Kore, Suudi Arabistan, Çekya, İtalya, KKTC
Bartın	Ukrayna, Gürcistan, Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Avusturya, Belçika, Suudi Arabistan, Katar, BAE
Zonguldak	Japonya, KKTC, Rusya, Almanya, Suudi Arabistan, GAC, Güney Kore, Belçika, Polonya, Mısır, Filipinler, İran, Ukrayna

Kaynak: URL-38; İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri.

2.3. Turist Profili

Karadeniz Bölgesiyle ilgili kişisel gözlemlerimiz, istatistiki veriler ve yaptığımız anket çalışmalarından edindiğimiz bilgilere göre, bölgeye gelen turistlerin profil özelliklerine bakıldığında şunlar dikkati çekmektedir; turistlerin büyük bir kısmını yerli turistler oluşturmakta, yabancı turistlerin sayısı oldukça azdır. Bölgeye daha çok Karadeniz'in muhteşem doğasını, yaylaları, dağları ve kendi özgü özelliklere sahip Karadeniz kültürü ile tarihi eserlerini görmek için gelen turistler ağırlıktadır. Bölgeye gelenler, en fazla karayolunu kullanmaktadır. Bunu hava yolunu kullananlar izlemektedir. Deniz yoluyla gelenler ise oldukça azdır. Bölgeye gelen turistler içerisinde bireysel seyahat edenler azınlıkta iken, arkadaş ve ailelerle seyahat edenler çoğunluktadır. Yaş ve cinsiyet

düzeyinde belirgin bir farklılaşma olmamaktadır. Turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde ortalama kalış süreleri 2 günün altındadır. Bölgeye gelen turistlerin bölgeye gelmeden önce en fazla yararlandıkları ve bölge hakkında bilgi topladıkları kaynakların başında internet siteleri ve sosyal medya platformları gelmektedir. Bölgeye gelenlerin deneyimlemekten en çok memnuniyet duydukları şeyler; harika Karadeniz doğası, temiz havası, leziz Karadeniz yemekleri, hareketli Karadeniz oyun ve müzikleri, özgün Karadeniz mimarisi ve ilgi çekici tarihi eserler gelmektedir. Buna karşın engebeli araziler, nemli ve yağışlı iklim koşulları, ulaşım sıkıntısı, konaklama olanaklarının kalite ve çeşit sorunu, hizmet kalitesi sorunu, sunum kalitesi sorunu, tanıtım ve bilgilendirme sorunu gibi durumlar da en çok memnun kalmadıkları durumlar olarak dikkati çekmektedir. Bölgeye gelen ziyaretçilerin memnuniyet düzeylerinin iyi olduğu, tekrar gelmek istedikleri ve gittiklerinde çevrelerine bölgeye gelmelerini tavsiye edecekleri yönünde izlenimler edinilmiştir.

3. PAZAR ANALİZİ

3.1. Mevcut Pazar Ülkeleri

Karadeniz Bölgesi'ne en fazla yabancı turist gönderen bölgelere baktığımızda; BDT ülkeleri, Avrupa, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, KKTC, Ortadoğu ve Asya/Pasifik ile Amerika kıtasından da bölgeye turistlerin geldiği anlaşılmaktadır. Özellikle sınır komşusu olması nedeniyle Gürcistan ve İran başta olmak üzere Yunanistan ve Bulgaristan gibi ülkelerden bölgeye turist akışı vardır. Ayrıca son yıllarda başta Suudi Arabistan olmak üzere Kuveyt, BAE gibi Arap ülkelerinden de bölgeye turist gelmektedir. Bunlara ek olarak ÇHC, Japonya, Filipinler ve Hindistan gibi Güney Asya ülkelerinden ve ABD gibi Amerika kıtası ülkelerinden az da olsa bölgeye turist geldiği gözlemlenmektedir.

3.2. Potansiyel Pazar Ülkeleri

Karadeniz Bölgesi'nin potansiyel pazar ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri, Karadeniz havzası ile Asya/Pasifik ülkeleridir. Son yıllarda ülkemize ve özellikle de Karadeniz Bölgesine yönelik Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE ile İran gibi Ortadoğu ülkelerinden gelen turistlerin artan ilgisi dikkat çekicidir. Başta Trabzon olmak üzere Doğu Karadeniz illerimizdeki Arap turist sayısının her geçen gün artması, bu illerimizin turizmde bekledikleri ivmeyi yakalayabilmelerine de kapı aralayacaktır. Bu bağlamda bölgeye yönelik Arap turistlerin ilgisinden istifade ederek, bölgedeki turizmin geliştirilmesi, turizm türlerinin çeşitlendirilmesi, turizmle ilgili altyapı ve üstyapı donatılarının oluşturulması ve özellikle Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE ile İran gibi ülkelerde ülkemizi ve bölgeyi tanıtıcı faaliyetlere ağırlık verilmesi önem arz etmektedir. Bunlara ek olarak ÇHC, Japonya, Filipinler, Hindistan gibi Asya/pasifik ülkelerinden gelen turist sayısının artırılmasına yönelik çalışmaların da yapılması gereklidir. Ayrıca Karadeniz havzasındaki ülkelere coğrafi yakınlık da dikkate alınarak, turist çekmek için çalışmalar artırılmalıdır.

4. REKABET ANALİZİ

4.1. Karadeniz Bölgesi'nin Diğer Coğrafi Bölgelere Göre Rekabet Gücü

Karadeniz Bölgesi'nin ülkemizin özellikle turistik açıdan faal olan Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerine göre günümüzde çok yüksek bir rekabet durumunda olduğunu söylemek mümkün değildir. Karadeniz Bölgesi'nin özellikle konaklama, yeme-içme, eğlenme ve erişim olanakları gibi turistik alt yapı ve üst yapı imkânları bakımından sözü edilen bölgeler karşısında rekabet gücü oldukça düşüktür. Zaten bu da bölgelere gelen turist sayılarına da yansımakta ve Karadeniz bölgesi alt sıralarda yer almaktadır.

Bununla birlikte Karadeniz Bölgesi'nin bazı yönlerden turizm potansiyeli yüksek bölgelerle rekabet edebileceği kanısındayız. Bunların başında doğallığını büyük ölçüde koruyan muhteşem doğal güzellikleri ile ilgi çekici ve özgün öğeler barındıran kültürel çekiciliklere sahip olmasıdır. Keşfedilmeye bekleyen çok sayıda turistik çekiciliğe sahip olan bölge, sözü edilen bölgeler kadar yıpranmamış ve tahrip edilmemiş olduğu ve kalabalık turist kitlelerine maruz kalmadığı için, bu bölgelerdeki kitle turizminden sıkılan drifter (ayrı) ve explorer (keşifçi) turistlerce son yıllarda tercih edilmektedir. Özellikle bölgedeki yaylalar ve dağlık alanlar, tertemiz hava, zengin bitki örtüsü ve Karadeniz kırsal yaşam kültürünün nadide örnekleri, yerli ve yabancı turistlerce ilgiyle gezilmektedir. Bu bağlamda bölgenin ekoturizm, dağ turizmi, yayla turizmi, kültür turizmi, kış turizmi bakımından rekabet gücünün daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.2. Karadeniz Bölgesi'nin Türkiye Turizmindeki Yeri ve Önemi

Karadeniz Bölgesi, zengin doğal, tarihi ve kültürel turistik çekicilikleriyle dikkat çekmektedir. İlginç yeryüzü şekilleri, coşkun akan akarsular, harika görünümlü şelaleler, zengin flora ve fauna gibi doğal çekiciliklerin yanı sıra tarihi kaleler, tarihi camiler, tarihi türbeler, tarihi kiliseler, tarihi hamamlar, tarihi hanlar, sivil mimari örnekleri, müzeler, yöresel halk oyunları, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, yöresel festivaller gibi pek çok tarihi ve kültürel turistik çekiciliklerle Karadeniz Bölgesi, günümüzde ve ilerleyen yıllarda turizm arenasında adından daha çok söz ettirecektir. Bunlara ek olarak Karadeniz Bölgesi, UNESCO Dünya Mirası listesinde olan Safranbolu, Hattuşa ve Kuş dili gibi uluslararası düzeyde de önemli kültürel mirasları da barındırmaktadır. Bu bağlamda Karadeniz Bölgesi, ülkemizde özellikle alternatif turizm faaliyetleri bakımından son yıllarda giderek önem kazanan ve markalaşan destinasyonlara sahiptir. Uzungöl ve Ayder Yaylası gibi doğal ortamlar, Sümela Manastırı gibi tarihsel mekanlar bölgeye yönelik ilginin artmasına katkı sağlamaktadırlar. Bütün bu zengin turizm arzıyla Karadeniz Bölgesi kalabalık şehir ortamlarından bunalan, sessiz, sakin ve sıradışı doğal ortamlarda doğayla başbaşa kalmak isteyen, bedensel-zihinsel ve ruhsal yönden rahatlamak isteyen, farklı güzellikler arayan turistler için biçilmiş kaftan hüviyetindedir. Ekoturizm, yayla, dağ turizmi, kültürel turizm, kış turizmi gibi turizm türleri bakımından da bölgenin çekim gücü ve değeri giderek daha da yükselmektedir.

5. SENTEZ (SWOT ANALİZİ)

Karadeniz Bölgesi'nin Güçlü Yönleri ve Fırsatlar	
Güçlü Yönler <ul style="list-style-type: none"> • Doğallığını büyük ölçüde koruyan doğal turistik çekiciliklere sahip olması • Ayder Yaylası gibi yayla turizmi merkezlerine sahip olması • Kaçkar Dağları gibi dağlık alanlara sahip olması • Zigana ve Ilgaz dağı gibi kış sporları turizm merkezlerine sahip olması • Zengin flora ve faunaya sahip olması • Rafting ve kano sporu için uygun coşkun ve hızlı akışa sahip Çoruh ve Fırtına deresi gibi akarsuların olması • Buzul gölleri gibi hidro-turistik çekiciliklere sahip olması • Karadeniz gibi denizel ortamın olması • Safranbolu, Hattuşa ve Kuş dili UNESCO Dünya Mirası listesinde olan uluslararası düzeyde de önemli kültürel mirasları barındırması • Sümela Manastırı gibi tarihi çekiciliklere sahip olması • Sebze ağırlıklı ve sağlıklı Karadeniz mutfak kültürüne sahip olması • Horon gibi Karadeniz halk oyunlarının olması • Kaçkar Dağları, Altındere Vadisi gibi milli parkların olması • Yayla festivalleri ve yöresel şenliklerin olması	Fırsatlar <ul style="list-style-type: none"> • Ekoturizm, doğa turizmi, yayla turizmi, termal turizm gibi alternatif turizm türlerine olan ilginin giderek artması • Karadeniz Bölgesi'ne yönelik giderek artan bir ilginin olması • Arap turistlerin bölgeye yönelik ilgilerinin artarak devam etmesi • Ulusal ve uluslararası ulaşımda önemli olan Ordu-Giresun Hava Limanı gibi ulaştırma yatırımların artması • Yeşil yol gibi turizmi geliştirici ulaştırma projelerinin olması • Konaklama yatırımlarının artması • Ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtım ve reklam faaliyetlerinin artması • DOKA, BAKKA gibi kalkınma ajanslarının bölgedeki turizmi geliştirmeye yönelik yatırım ve teşviklerinin olması • DOKAP, ZBK, Yeşilirmak Havzası gibi bölgesel kalkınma projesi başkanlıklarının bölgedeki turizmi geliştirmeye yönelik yatırım ve teşviklerinin olması
Karadeniz Bölgesi'nin Zayıf Yönleri ve Riskler	
Zayıf Yönleri	Riskler

<ul style="list-style-type: none"> • Dağlık ve engebeli topoğrafyadan kaynaklanan sorunların olması • Yüksek yağış ve nemliliğin görülmesi • Çok sık bitki örtüsünün olması • Erişim olanaklarının yetersiz olması • Uluslararası düzeyde turist akışına katkı sağlayacak hava limanlarının yeterli sayıda olmaması • Demiryolu ulaşımının yetersiz olması • Konaklama, yeme-içme ve eğlenme olanaklarının yetersiz olması • Turistik faaliyetlerde hizmet ve sunum kalitesinin yetersiz olması • Tanıtım ve reklam faaliyetlerinin yetersiz olması • Yabancı turist sayısının az olması • Ortalama geceleme, kalış süresi ve doluluk oranların az olması	<ul style="list-style-type: none"> • Deprem, heyelan, sel ve taşkınlar gibi doğal afetlerin görülme riskinin olması • Son yıllarda özellikle Doğu Karadeniz’de az da olsa terör tehlikesinin olması • Bölgedeki doğal, tarihi ve kültürel çekiciliklerin bozulma ve tahrip olma riskinin giderek artması • Turizm faaliyetleri hususunda bilgi ve tecrübe eksikliğinin olması • Turizmin sürdürülebilirlik ilkesine dikkat edilmeden beklenenden hızlı büyüme olasılıklarının giderek artması • Kırsal alanların ve yaylaların gelişigüzel turizme açılması • Yeşil yol, HES projeleri ile maden çıkarma ve taş ocağı işletme faaliyetlerinin doğal ortamı ve doğal turistik çekicilikleri olumsuz etkilemesi • Ormancılık ve tarım faaliyetlerinin doğal ortamdaki olumsuz etkileri • Doğal ortamlarda çöp kirliliğinin giderek artması • Yaylalarda kaçak ve plansız yapılaşmaların olması • Yaz mevsiminde, festival ve şenlik dönemlerinde doğal ortamlardaki aşırı insan ve taşıt baskısı
--	---

SONUÇ

Çalışmamızın başından beri ifade ettiğimiz zengin doğal, tarihi ve kültürel çekiciliklere sahip Karadeniz Bölgesi, böylesine güçlü mevcut potansiyelinin karşılığı olan turistik aktivitelere ve turistik gelişmelere henüz tam olarak erişememiştir. Bölgenin arz kaynaklarının zenginliği ölçüsünde turistik altyapı, erişim, konaklama ve tanıtım gibi hususlarda yeterli ilerlemenin olmaması bu durumun en önemli sebeplerindedir. Bu bağlamda bölgedeki turizm faaliyetleriyle ilgili sorunların kısa, orta ve uzun vadeli planlamalarla çözülebileceği anlaşılmaktadır. Buradaki en önemli husus ise bölgenin doğallığını ve özgünlüğünü büyük ölçüde sürdüren ve turizmin ilerleme kat ettiği diğer bölgelerimiz gibi bozulmamış turistik kaynakların turizme açılmasında gösterilecek özen ve titizlik olmalıdır. Aksi takdirde geri dönülmez ve istenilmeyen bozulmalara meydan verilebilir. Bölgenin bu hassasiyeti göz önünde bulundurularak turizmin geliştirilmesiyle hem turistik arz kaynaklarının korunması ve gerekli ilgiyi görmeleri sağlanabilecek hem de bölge için çok elzem olan ekonomik değer oluşturulabilecektir.

KAYNAKÇA

- ANONİM (2003), **Bartın**. Bartın: Bartın Valiliği, Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ANONİM, (2005), **Giresun İl Çevre Durum Raporu**. Giresun: Giresun Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü.
- ANONİM, (2007), **2007-2023 Termal Turizm Master Planı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı (Erişim Adresi: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/21666,ttmp.pdf?0-Erişim> Tarihi: 01.04.2018).
- ANONİM, (2010), **Artvin**. Artvin: Artvin Valiliği, Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ANONİM, (2010a), **Sinop**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.(Erişim Adresi: <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/Eklenti/9951,sinop-gezi-rehberipdf.pdf?0-Erişim> Tarihi:16.04.2018).
- ANONİM, (2011), **Trabzon Tanıtım Rehberi**. Trabzon: Trabzon Valiliği, Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Erişim Adresi: [http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/TR,57800/trabzon-rehberi.html-\(Erişim](http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/TR,57800/trabzon-rehberi.html-(Erişim) Tarihi: 03.03.2018).
- ANONİM, (2012), **Artvin İli Kültür Envanteri**. Artvin: Artvin Valiliği, Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ANONİM, (2012a), **Doğu Karadeniz Turizm Master Planı** [http://www.dokap.gov.tr/index.php/turizm-master-plani\(18.12.2012\)](http://www.dokap.gov.tr/index.php/turizm-master-plani(18.12.2012)).
- ANONİM, (2013), **Köprüler Kenti Rize**. Rize: Kaçkar Turizm Birliği.
- ANONİM, (2014), **Rize Gezi Rehberi (GPS Koordinatları ve Panoramik Fotoğraflarıyla)**. Rize: Rize Valiliği, Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ANONİM, (2014a), **Rize Doğa ve Tarihe Yolculuk Turizm Keşif Rehberi**. Rize: Kaçkar Turizm Birliği.
- ANONİM, (2014b), **Konaklar Kenti Rize**. Rize: Kaçkar Turizm Birliği.
- ANONİM, (2014c), **Zonguldak**. Zonguldak: Zonguldak Valiliği Zonguldak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ANONİM, (2015a), **Gezi Rehberi (Oksijen Yurdu Ordu)**. Ordu: Ordu Valiliği, Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ANONİM, (2015b), **Ordu Turizm Rehberi**. İstanbul: Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Kültür Yayınları 4, Matsis Matbaa.

- ANONİM, (2017), **Tabiatın Kalbi Bolu**. Bolu: Bolu Valiliği Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ANONİM, (2018), **Amasya Şehir Rehberi**. Ankara: Amasya Valiliği Yayınları, Anıt Matbaa.(Erişim Adresi: <http://www.amasyakulturturizm.gov.tr/Eklenti/7063,rehber-tr-mailpdf.pdf?0-Erişim> Tarihi: 15.04.2018).
- ANONİM, (2018a), **Barış Şehri Çorum**. Çorum: Çorum Valiliği Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (Erişim Adresi: http://www.corum.gov.tr/kurumlar/corum.gov.tr/Genel/corum_tanitim/gezirehberi.pdf-Erişim Tarihi: 18.04.2018).
- ANONİM, (2018b), **Barış Şehri Çorum**. Çorum: Çorum Valiliği Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (Erişim Adresi: http://www.corum.gov.tr/kurumlar/corum.gov.tr/Genel/corum_tanitim/corum_tanitim.pdf-Erişim Tarihi: 18.04.2018).
- ARINÇ, K. (2014), **Doğal, Beşeri, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri**. Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi Coğrafya Araştırmaları Serisi No:105, Eser Ofset Matbaacılık.
- ARSLAN, C. ve ÇÖTELİ, M.G., (2015), Anadolu-Türk Şehri Tarihinde Bayburt Kenti ve Anıtsal (Kamusal) Yapı Mimarisi, **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, Cilt:3, Sayı:6, s.185-219.
- ATALAY, İ., (1987), **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**. İzmir: Ege Üniv. Ed. Fak. Yay. No: 9.
- ATALAY, İ., (1994), **Türkiye Vegetasyon Coğrafyası**. İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi.
- ATALAY, İ.-MORTAN K., (1995), **Türkiye Bölgesel Coğrafyası(Resimli ve Haritalı)**. İzmir: İnkılap Kitabevi.
- ATALAY, İ., (1997), **Türkiye Coğrafyası**. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- BALDIRAN, Ş. ve ULUBAY, A., (2008), **Karadeniz Bölgesi (Trabzon, Rize, Artvin, Samsun, Sinop, Giresun, Ordu ve diğer iller)**, Aktaş, G. (Ed), Türkiye Turizm Coğrafyası. Ankara: Detay Yayıncılık.
- BEKDEMİR, Ü. ve SEZER, İ., (2016), **Giresun İlinin Turizm Potansiyeli**. Giresun Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi No: SOS-BAP-A-220413-37, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, Nobel Akademik Yayıncılık.
- BİNGÖL, Z., (2007), **Gelenekten Evrensel Anadolu'da İnanç Turizmi**. Ankara: Detay Yayıncılık.

- ÇAVUŞ, A., (2014), Trabzon'da Doğa Turizmi Açısından Değerlendirilmesi Gereken Turistik Bir Alan: Sera Gölü, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 63, s. 43-49.
- DEMİREL, Ö., (1997), Çoruh Havzası (Yusufeli Kesimi) Doğal ve Kültürel Kaynak Değerlerinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- DOĞANAY H. ve ZAMAN, S., (2016), **Türkiye Turizm Coğrafyası**. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- DOĞANAY, H. ve ORHAN, F., (2016), **Türkiye Beşeri Coğrafyası**. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- DOĞANER, S., (2001), **Türkiye Turizm Coğrafyası**. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- GÜNAYDIN, İ., (2013), **Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli**. İstanbul: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ege Reklam Basım Sanatları Tic. Ltd. Şti.
- GÜNEY, E., (2004), **Türkiye Hidroğrafyası**. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- GÜNGÖRDÜ, E., (2003), **Türkiye Turizm Coğrafyası (Doğal ve Tarihi Coğrafya Açısından)**. Ankara: Nobel Yayınevi.
- GÜRDAL, M., (2014), **Türkiye Turizm Coğrafyası (Profesyonel Turist Rehberi ve Gezi Klavuzu)**. Ankara: Nobel Yayınevi.
- İNANDIK, H., (1957), Türkiye Kıyılarının Başlıca Morfolojik Meseleleri, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, Sayı 8, s.67-77, İstanbul.
- KILINÇ, İ., ÖZKUL, E. ve MESCİ, M., (2008), **Karadeniz Bölgesi (Bolu ve Düzce)**. Aktaş, G. (Ed), Türkiye Turizm Coğrafyası. Ankara: Detay Yayıncılık.
- KOÇMAN, A., (1993), **Türkiye İklimi**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları:72.
- ÖZGÜÇ, N. (2016), **Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler)**. İstanbul: Çantay Yayınları.
- SEVER, R., (2015), **Fiziki Coğrafya**. Bekdemir Ü. ve Fatsa M. (Edit), Geçmişten Günümüze Giresun. İstanbul: Giresun Valiliği Giresun İl Özel İdaresi.
- SEZER, İ., (2017), Kültürel Mirasın Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Taşköprü İlçesi Örneği, **Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2 No:2, s.175-198)
- TUNCEL, M., (2001), Karadeniz Maddesi, Diyanet İslam Ansiklopedisi, c. XXIV, İstanbul, s. 385-390 (Erişim Adresi: <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240248.pdf> - Erişim Tarihi: 01.04.2018).

ÜLKER, İ, (1988), **Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını No: 1006.

YAZICI, H. ve Cin, M., (1997), Uzungöl Turizm Merkezinde Coğrafi Gözlemler, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı:32, İstanbul.

ZAMAN, M., (2000), Gümüşhane İlinin Turizm Potansiyeli, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:4, s.209-236.

ZAMAN, M., (2010), **Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Dağ ve Yayla Turizmi**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 977, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 134, Araştırma Serisi No: 110.

ZAMAN, M., (2012), **Trabzon İlinin Turizm Coğrafyası (Potansiyel, Alternatifler, Planlama)**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 999, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 137, Araştırma Serisi No: 113.

İnternet Kaynakları

URL-1: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11533/yayla-turizm-merkezleri.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2018).

URL-2:

http://trabzon.ormansu.gov.tr/Trabzon/AnaSayfa/Birimler/DKMP_Sb_Md/Tabiat_Parki.aspx?sflang=tr(Erişim Tarihi: 01.04.2018).

URL-3:<http://www.bolukulturturizm.gov.tr/TR,70000/yedigoller-milli-parki.html>(Erişim Tarihi: 01.04.2018).

URL-4: <http://www.milliparklar.gov.tr/korunan-alanlar> (Erişim Tarihi: 01.04.2018).

URL-5: <http://www.bolukulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 02.03.2018).

URL-6:<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-i.html> (Erişim Tarihi: 13.03.2018).

URL-7: <http://www.artvinkulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 23.02.2018).

URL-8: <http://www.rizekulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 28.02.2018).

URL-9: <http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.03.2018).

URL-10: <http://www.bayburt.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.03.2018).

URL-11: <http://www.bayburtkulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 11.02.2018).

URL-12: <https://www.kulturportali.gov.tr>(Erişim Tarihi: 08.02.2018).

- URL-13: <http://www.gumushane.gov.tr>(Erişim Tarihi: 01.02.2018).
- URL-14: <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 11.03.2018).
- URL-15: <http://www.ordukulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 12.03.2018).
- URL-16: <http://www.ordu.gov.tr>(Erişim Tarihi: 24.03.2018).
- URL-17: <http://www.samsun.gov.tr>(Erişim Tarihi: 21.03.2018).
- URL-18: <http://samsunkulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 21.03.2018).
- URL-19: <http://www.kastamonukultur.gov.tr>(Erişim Tarihi: 01.03.2018).
- URL-20: <http://www.kastamonu.gov.tr>(Erişim Tarihi: 07.03.2018).
- URL-21: <http://www.tokat.gov.tr>(Erişim Tarihi: 26.03.2018).
- URL-22: <http://www.tokatculturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 25.03.2018).
- URL-23: <http://www.amasyakulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 15.03.2018).
- URL-24: <http://www.amasya.gov.tr>(Erişim Tarihi: 12.03.2018).
- URL-25: <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 11.03.2018).
- URL-26: <http://www.sinop.gov.tr>(Erişim Tarihi: 11.03.2018).
- URL-27: <http://www.bartinkulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 01.02.2018).
- URL-28: <http://www.karabukkulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 16.03.2018).
- URL-29: <http://www.karabuk.gov.tr>(Erişim Tarihi: 16.03.2018).
- URL-30: <http://www.zonguldak.gov.tr>(Erişim Tarihi: 12.03.2018).
- URL-31: <http://www.zonguldakkulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 12.03.2018).
- URL-32: <http://www.bolu.gov.tr>(Erişim Tarihi: 11.03.2018).
- URL-33: <http://www.duzceturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 04.03.2018).
- URL-34: <http://www.giresunkulturturizm.gov.tr>(Erişim Tarihi: 02.03.2018).
- URL-35: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9860/turizm-belgeli-tesisler.html>(Erişim Tarihi: 08.03.2018).
- URL-36: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9857/isletme-belgeli-tesisler.html>(Erişim Tarihi: 08.03.2018).

URL-37:<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10176/mevcut-kis-sporlari-turizm-merkezleri.html>(Erişim Tarihi: 08.03.2018).

URL-38:<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>

ÖZGEÇMİŞ

Doç.Dr. İbrahim SEZER 1980 yılında Erzurum'da doğmuştur. Lisans öğrenimini 2001 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği bölümünde tamamlamıştır. 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına kabul edilmiştir. 2011 yılında "Didim-Milas Kıyı Kuşağında Turizm ve Mekansal Etkileri", başlıklı tezini savunarak doktor unvanını almıştır. 2002-2010 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmen olarak görev yapmıştır. 2011 yılında Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlayan İbrahim Sezer, 2012 yılında aynı üniversitede Yrd.Doç.'lik kadrosuna atanmıştır. 2012-2017 yılları arasında ise Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünde Yrd.Doç. olarak görev yapmıştır. 14 Kasım 2017 tarihinde Beşeri ve İktisadi Coğrafya bilim alanından Doçent unvan ve yetkisi almaya hak kazanmıştır. Halen Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünde çalışmalarını sürdürmektedir. Temel çalışma alanları; turizm coğrafyası, tarım coğrafyası, yerleşme coğrafyası vb.dir.